

Latvijas Valsts
agrārās
ekonomikas
institūts

EIROPAS LAUKSAIMNIECĪBAS FONDS LAUKU ATTĪSTĪBAI:
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS

Atskaite

Par Lauku attīstības programmu 2007.-2013.
gadam

**Maksājumu Natura 2000 teritorijās
(2.1.3 un 2.2.4 pasākumos) novērtējums**

2013. gada decembris

PROJEKTU LĪDZFINANSĒ EIROPAS SAVIENĪBA

SATURS

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI	3
KOPSAVILKUMS.....	4
1. DARBA SATURS	5
2. IZMANTOTIE DATI UN PIELIETOTĀS METODES.....	6
3. PASĀKUMU APRAKSTS UN DATU ANALĪZE	10
Līdzšinējā pasākumu realizācija.....	11
Datu analīze un rezultāti.....	12
Pasākuma rādītāji, atbildes uz novērtēšanas jautājumiem un komentāri	27
4. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI.....	33
PIELIKUMI	34

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

ADVZ – Augstas dabas vērtības zemes
AAA – Aizsargājamo ainavu apvidus
DAP – Dabas aizsardzības pārvalde
DL – Dabas liegums
DP – Dabas parks
ES – Eiropas savienība
ĢIS – Ģeogrāfisko informāciju sistēmas
IAIN – Individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi
LAD – Lauku atbalsta dienests
LANN- Lauku attīstības novērtēšanas nodaļa
LAP – Lauku attīstības programma 2007.-2013.gadam
LIZ – Lauksaimniecībā izmantojamā zeme
LVAEI – Latvijas valsts Agrārās ekonomikas institūts
MVR – Meža valsts reģistrs
NNS –Nepārtrauktā novērtēšanas sistēma
NP – Nacionālais parks
VMD – Valsts meža dienests
VZD – Valsts zemes dienests
ZVA – Zemes vizuālais apsekojums

KOPSAVILKUMS

Atskaite sagatavota Lauku attīstības programmas 2007-2013 (LAP) Nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas (NNS) ietvaros par 2.1.3. pasākumu (*Natura 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK*) un 2.2.4. pasākumu *Natura 2000 maksājumi meža īpašniekiem*. Pasākumu novērtējums veikts 2012. gadā, bet 2013. gadā veikta atskaites papildināšana, izmantojot aktuālākos datus. Balstoties uz pieejamajiem datiem, veikts pasākumu novērtējums un sagatavoti secinājumi. Atskaitē pievienoti datu apkopojumi tabulās un atsevišķās kartoshēmās.

Pasākumu novērtējuma ietvaros izmantot dati no Lauku atbalsta dienesta (LAD), Valsts meža dienesta (VMD), Valsts zemes dienesta (VZD) un Dabas aizsardzības pārvaldes (DAP).

LAP 2007-2013 ietvaros 2.1.3. pasākums tiek realizēts kopš 2007. gada, savukārt 2.2.4. pasākums ieviests kopš 2008. gada. Izmaksātā sabiedriskā finansējuma summa 2.1.3. pasākumā 2012. gadā bija 1 667 320 LVL, bet 2.2.4. pasākumā – 1 172 415 LVL. Lai gan abos pasākumos pieteiktas LAP 2007-2013 definētās sasniedzamās platības, tomēr to ieviešanā būtu veicami uzlabojumi, lai tie labāk sasniegtu mērķi pēc būtības. Ieteicams precizēt 2.1.3. pasākuma pamatojumu un atbalsta saņemšanas nosacījumus. Privātajām meža teritorijām Natura 2000 nepieciešams veikt atbalsta saņemšanas nosacījumiem atbilstošu datu precizēšanu, lai no vienota maksājuma pārietu uz diferencēto maksājumu, kurš piesaistīts noteikto ierobežojumu apjomam. Tā kā patlaban pieejamie dati nav pietiekami, lai detalizēti novērtētu pasākuma nozīmi un ietekmes, tad visām iesaistītajām pusēm būtu jāveic datu precizēšana un kvalitātes uzlabošana.

Datu analīzi veicis Lauku attīstības novērtēšanas nodaļas (LANN) vides eksperts Pēteris Lakovskis sadarbībā ar nodaļas darbiniekiem un konsultējoties ar Latvijas Lauksaimniecības universitātes (LLU) ekspertiem.

1. DARBA SATURS

Novērtējuma mērķis ir veikt LAP pasākumu 2.1.3. *Natura 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK un 2.2.4. Natura 2000 maksājumi meža īpašniekiem* padziļinātu novērtēšanu saskaņā ar šādu darba uzdevumu:

- sagatavot analīzi par pasākumiem ar esošās situācijas izvērtējumu, aprakstu, kartogrāfisko materiālu,
- izvērtēt LAP 2.1.3. un 2.2.4. pasākumu pamatojumu un nosacījumus Natura 2000 teritorijās,
- izvērtēt pasākumu nozīmi gan kā kompensācijas maksājumam par ierobežojumiem, gan maksājumam, kurš nodrošina labvēlīgu statusu īpaši aizsargājamām sugām un biotopiem,
- izvērtēt pasākumu 2.1.3. un 2.2.4. intervences loģikā ietvertos rādītājus, to atbilstību pasākuma mērķiem un praktisko pielietojumu ietekmju vērtēšanā,
- sniegt atbildes uz LAP monitoringa un novērtēšanas procesa vadlīnijās definētiem pasākumu īstenošanas ietekmes vērtēšanas jautājumiem,
- sniegt ieteikumus turpmākām 2.1.3. un 2.2.4. pasākumu izmaiņām un uzlabojumiem.

Atskaite sagatavota, izmantojot aktuālākos pieejamos datus par Natura 2000 teritorijām no LAD, VMD un DAP. Apvienotie dati satur plašu informāciju par katru Natura 2000 teritoriju un to dabas vērtībām, kā arī lauksaimniecības un meža zemju stāvokli. Sagatavotā datu bāze izmantojama ne tikai LAP 2007-2013 NNS ietvaros, bet arī var būt noderīga dabas aizsardzības plānošanā Latvijā.

Balstoties uz pieejamajiem datiem, veikts pasākuma novērtējums un sagatavoti secinājumi. Atskaitei pievienoti datu apkopojumi tabulās un atsevišķās kartoshēmās.

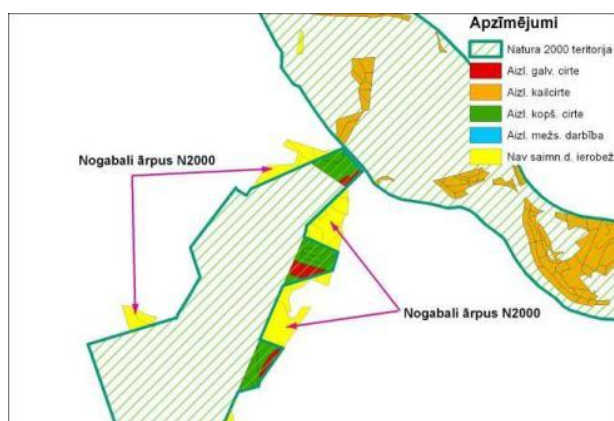
2. IZMANTOTIE DATI UN PIELIETOTĀS METODES

Pasākumu novērtējuma vajadzībām tika pieprasīti un saņemti dati no Valsts mežu dienesta (VMD) un Dabas aizsardzības pārvaldes (DAP), kā arī izmantota jau iepriekš LANN apkopotā informācija. Tāpat LAD tika pieprasīti telpiskie dati par 2.2.4. pasākumu. Abu pasākumu novērtējumā izmantoti šādi dati:

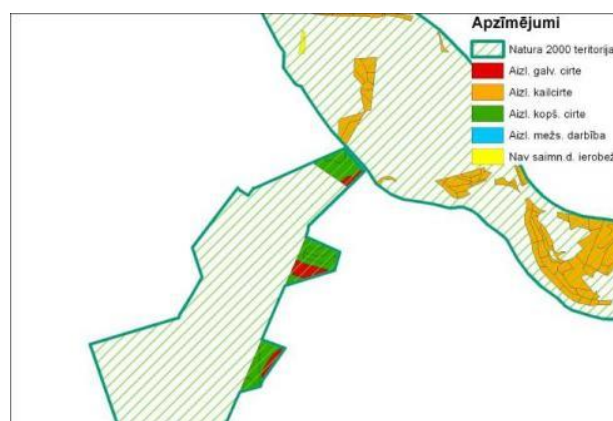
1. Mežu valsts reģistrā esošā informācija par mežu zemēm Natura 2000 teritorijās. Dati saņemti kā telpisko datu slānis (*shp) formātā un tie atbilst situācijai uz 01.10.2011.,
2. Lauku bloku ģeogrāfiskā informācija, kura saņemta no LAD (vektordatu (*shp) formātā) par laika periodu no 2007. gada līdz 2011. gadam,
3. Dati par īpaši aizsargājamām sugām un biotopiem Natura 2000 teritorijās. Informācija saņemta no DAP vektordatu (*shp) formātā un atbilst situācijai uz 01.10.2011.,
4. Informācija par LIZ platībām un to stāvokli saistībā ar zemes izmantošanu. Dati saņemti no LAD lauku bloku reģistra. Tie satur izejas datus, kuri ietver LIZ platību kadastra vienībā saskaņā ar VZD sniegto informāciju, un informāciju par LAD 2010. gadā veikto zemes vizuālās apsekošanas novērtējumu. Šī informācija parāda koptās, nekoptās, aizaugušās un apbūvētās platības kadastra vienībā,
5. Informācija par pasākumos izmaksāto sabiedrisko finansējumu no IAKS sistēmas.

Lai savietotu dažādus telpiskos datus vienā slānī tika izmantota ĢIS funkcija *Spatial join*, kura ļauj apvienot datus, kas savstarpēji pārklājas. Pie tam šādā veidā apvienoti tiek gan telpiskie dati, gan to atribūtu tabulās iekļautā informācija. Šādā veidā tika sagatavota informācija katrai no datu kopām – lauku reģistra datiem, VMD izsniegtajiem datiem un LAD datiem. Tā kā pēc datu apvienošanas visiem datiem tika pievienots Natura 2000 teritorijas kods, tad turpmākā analīzē pieejama visa šajās datu kopās esošā informācija par katru Natura 2000 teritoriju.

Atsevišķām datu kopām bija nepieciešama to precizēšana. Piemēram, pirms VMD telpisko datu analīzes veikta to precizēšana, jo daļa no saņemtajiem datiem bija nogabali, kuri atrodas ārpus Natura 2000 teritorijām (1. un 2. attēls). Tas saistīts ar savstarpējām mēroga noteiktības nesaistēm starp dažādiem datiem. Pēc datu precizitātes novērtēšanas un koriģēšanas tika sagatavota VMD izsniegto datu kopa ar pieejamo informāciju par katru Natura 2000 teritoriju.

1. attēls. Saņemtie dati no VMD pirms koriģēšanas

2. attēls. VMD dati Natura 2000 teritorijām pēc datu koriģēšanas

Tā kā lielāko daļu no sākotnējās informācijas veidoja telpiskie dati, tad datu apstrādē plaši izmantota ģeogrāfiskās informācijas sistēmas (ĢIS) pieeja. Visi dati apkopoti Natura 2000 teritoriju griezumā, par pamatslāni izmantojot DAP izsniegto telpisko datu slāni. Kā vienots datu bāzes lauks izmantots Natura 2000 teritorijas kods, kurš ir unikāls katrai teritorijai. Pasākumu vērtēšanā, platību un to īpatsvara aprēķinos ņemtas vērā tikai Natura 2000 teritorijas, kuras ietver sauszemes ekosistēmas (t.i. izņemot 7 jaunās jūras teritorijas un citu teritoriju jūras un līča akvatorijas).

Speciāli pasākumu novērtēšanai veikta nepieciešamo datu atlase, apvienošana un papildināšana, kā rezultātā radītas jaunas datu kopas par Natura 2000 teritorijām. Lai precīzi novērtētu pasākuma rādītājus un nozīmi, bija nepieciešams sagatavot šādus novērtēšanā izmantojamus datus par katru Natura 2000 teritoriju – LIZ kopējais īpatsvars, lauku blokos reģistrētās LIZ platības, pastāvīgo pļavu un ganību īpatsvars, mežsaimniecisko ierobežojumu privātajos mežos sadalījums, pasākumiem deklarētās platības utml. Savukārt, lai novērtētu ietekmi, papildus tika apkopota arī tāda informācija kā apsaimniekoto un neapsaimniekoto LIZ īpatsvars Natura 2000 teritorijās, bioloģiski vērtīgo zālāju (BVZ) platības, bioloģiskās lauksaimniecības platības, vienotajam platību maksājumam (VPM) deklarētās platības, sēto zālāju un citu aramzemju platības. Daļa no minētās papildu informācijas apkopota ar mērķi, lai tā būtu izmantojama pasākumu plānošanā jau nākamajam periodam (2014-2020). Turpmāk šāda veida plaša informācija būtu izmantojama ne tikai LAP pasākumu plānošanā, bet arī noderīga Natura 2000 teritoriju izpētē, dabas aizsardzības mērķu sasniegšanas vērtēšanā un dabas aizsardzības plānošanā gan nacionālā, gan katras teritorijas (reģionālā un lokālā) mērogā.

Izmaksātā finansējuma aprēķiniem izmantoti dati no LAD datu bāzēm par klientiem, savukārt pasākumu telpiskajai analīzei izmantoti vektordatu slāņi ar deklarētajām platībām lauku blokos un pieteiktajām mežu platībām kadastrā.

Atskaitē izmantoto datu novērtējums

Latvijā, kā zināms, nereti mēdz atšķirties dati par zemes lietojuma/izmantošanas veidiem starp dažādiem datu turētājiem. Arī saistībā ar Natura 2000 pasākumiem viens no svarīgiem jautājumiem ir pieejamo datu kvalitāte un precizitāte. Šis jautājums kā nozīmīgs uzsvērts jau LAP 2007-2013 pirmajā redakcijā, jo īpaši saistībā ar mežaudžu datiem. Tā kā datu atšķirības var būt vērā ņemamas dažādos ar dabas

resursu izmantošanu saistītos jautājumos, tad, pirms veikt datu apkopošanu, iespēju robežās tika veikta to salīdzināšana. Lai parādītu datu atšķirības, tika apkopota informācija par četrām dažādos Latvijas reģionos izvietotām Natura 2000 teritorijām no dažādiem datu avotiem (1. tabula).

**1.tabula. Datu atšķirības par mežu un lauksaimniecības zemju platībām
Natura 2000 teritorijās**

Datu avots	VZD*		LAD**	VMD***	VZD; LAD****
Natura 2000 teritorija	LIZ, ha	Mežs, ha	LIZ, ha	Mežs, ha	LIZ, ha
Dabas parks "Ogres ieleja"	3532	3155	2737	3154	2910
Rāznas nacionālais parks	23302	26686	18579	21396	19342
Dabas liegums "Ventas ieleja"	850	1393	608	1431	693
Dabas parks "Sauka"	2901	1791	2455	1755	2592

* - Informācija ņemta no dabas aizsardzības plāna (www.daba.gov.lv), kur zemes lietojuma veidu platības aprēķinātas, izmantojot VZD pieprasītu vienkāršotās topogrāfiskās kartes mērogā 1 : 10 000 datus

** - Platības aprēķinātas izmantojot attiecīgā gada LAD lauku bloku slāni

*** - Platības aprēķinātas izmantojot VMD izsniegtos datus, kuri atbilst situācijai uz 01.10.2011.

**** - Platības aprēķinātas izmantojot LAD izsniegto slāni par ZVA apsekojumu (tas balstīts uz VZD datiem par teritorijām, kurās LIZ platība ir lielāka par 1 ha)

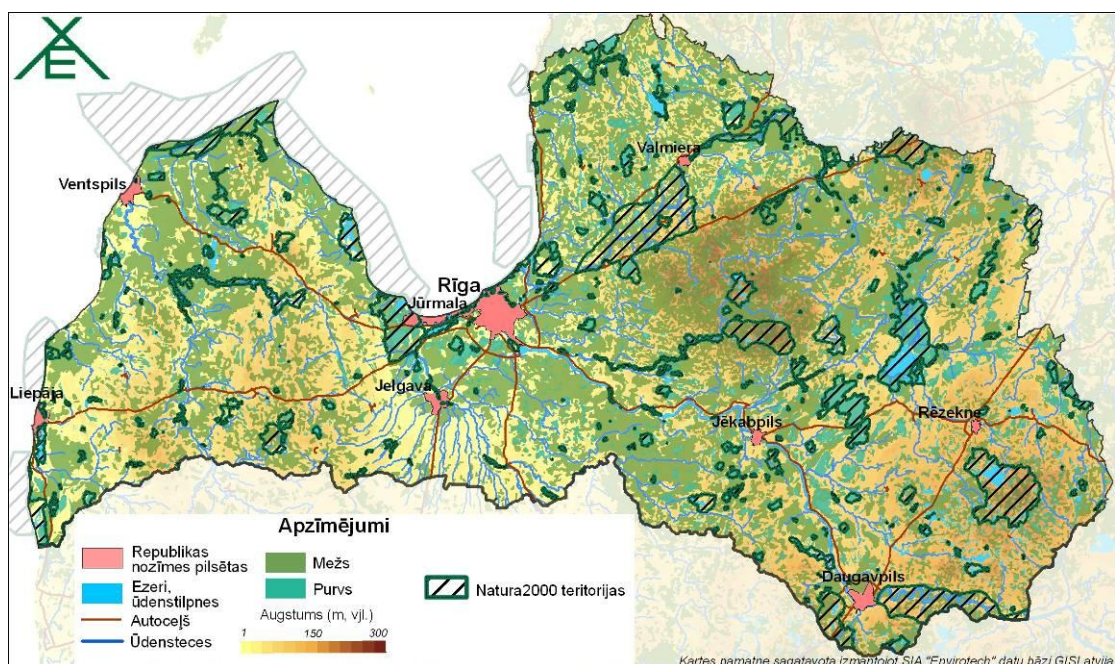
Datu salīdzināšana parāda, ka lielākās atšķirības pastāv starp lauksaimniecības zemju platībām VZD un LAD datus. Šīs platību atšķirības apskatītajām teritorijām svārstās 38% līdz 15% robežās. Datu atšķirība ņemama vērā LAP 2007-2013 pasākumu ietekmes novērtēšanā, jo īpaši tāpēc, ka aizsargājamās dabas teritorijās nereti nozīmīgas dabas vērtības atrodas vietās, kuras var neatbilst labam lauksaimniecības zemes stāvoklim saskaņā ar atbalsta saņemšanas nosacījumiem vai ir nelielas pēc platības, līdz ar to tās netiek pieteiktas LAD uz atbalstu. Tā kā pasākumu novērtēšanā ir būtiski, lai analizējamā datu kopa būtu pieejama par visām Natura 2000 teritorijām, tad turpmākā datu analizē galvenokārt tika izmantota informācija par lauku blokos iekļautajām platībām, jo tās vistiešāk saistās ar kopējās lauksaimniecības politikas ieviešanu, kā arī appildus tika ņemtas vērā LIZ platības no LAD ZVA apsekojumu datiem.

Datos par mežu teritorijām atšķirības kopumā nav tik ievērojamas kā lauksaimniecības zemēm. Apskatītajā piemērā vislielākās tās ir Rāznas nacionālajā parkā, jo teritorija ir ievērojama pēc platības un datu apkopošanai izmantoti cita

mēroga (topogrāfiskā karte 1 : 50 00) dati. Taču pārējās aizsargājamās dabas teritorijās meža zemju platību atšķirības nepārsniedz 3%. Lai gan pēdējos gados datu kvalitāte ir uzlabojusies, tomēr saistībā ar Natura 2000 teritorijām, joprojām to precizitāte nav vēlāmā līmenī, tāpēc tās uzlabošana uzskatāma par būtisku priekšnosacījumu arī veiksmīgai LAP pasākumu ieviešanai turpmāk.

3. PASĀKUMU APRAKSTS UN DATU ANALĪZE

Latvijā Natura 2000 teritoriju tīkls tika izveidots 2004. gadā. Patlaban Natura 2000 tīklā Latvijā ir iekļautas 332 teritorijas (**Error! Reference source not found.** attēls) no tām 7 aizsargājamās jūras teritorijas, pārējās sauszemes teritorijas – 4 dabas rezervāti, 4 nacionālie parki, 238 dabas liegumi, 37 dabas parki, 9 aizsargājamo ainavu apvidi, 9 dabas pieminekļi un 24 mikroliegumi. Atsevišķas teritorijas izveidotas arī pēc 2004. gada. Kopā Natura 2000 teritorijas aizņem 11,5% jeb 746 170 ha no Latvijas sauszemes kopplatības. Lauku blokos ietilpst 17,2%, bet meži pēc VMD datiem 65% (t.sk. 17% privātie) no Natura 2000 teritorijām. Šīm teritorijām ir atšķirīgi aizsardzības un apsaimniekošanas režīmi – no minimāliem ierobežojumiem aizsargājamo ainavu apvidos līdz pat pilnīgam saimnieciskās darbības aizliegumam dabas rezervātos¹.

3.attēls. Natura 2000 teritorijas Latvijā

LAP 2007-2013 2.1.3. pasākumā kā mērķis minēts nodrošināt videi draudzīgu lauksaimniecisko darbību teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi saistībā ar Direktīvu 79/409/EEK un 92/43/EEK īstenošanu. Atbalsta maksājums (31,21 LVL/ha) tiek maksāts kā kompensācija par saimnieciskās darbības ierobežojumiem lauksaimniecībā izmantojamā zemē. 2.1.3. pasākums tiek realizēts kopš 2007. gada. Pasākuma īstenošanas vieta ir pastāvīgās pļavas un ganības (PPG), kuras ir iekļautas Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju - NATURA 2000 sarakstā. Pasākumā sasniedzamie mērķa pamatrādītāji un sasniegtais 2012. gadā parādīts 2. tabulā.

¹ www.varam.gov.lv

2.tabula. Sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.1.3. pasākumā

<i>Rādītāja veids</i>	<i>Rādītājs</i>	<i>Mērķis (optimālais rādītājs gadā)</i>	<i>Sasniegtais, 2012</i>
<i>Iznākuma</i>	<i>Atbalstīto īpašumu skaits NATURA 2000 teritorijās</i>	6 400	5747
	<i>Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība NATURA 2000 teritorijās, ha</i>	56 000	54 643
<i>Rezultātu</i>	<i>LIZ platība Natura 2000 teritorijā, kurā zeme tiek efektīvi izmantota, ha</i>	54 000	54 643

Savukārt 2.2.4. pasākums NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem) uzsākts 2008. gadā, jo pasākuma potenciālajām platībām bija un joprojām vēl pastāv problēmas ar references platību precizitāti. Pasākuma mērķis ir meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšana sabiedrības interesēs privātajos mežos un meža zemēs, kuras atrodas NATURA 2000 teritorijās. Pasākumā paredzēts diferencēts maksājums atkarībā no mežsaimnieciskajiem ierobežojumiem, taču tā kā nav atrisinātas problēmas ar datu precizitāti, tad 2.2.4. pasākumā līdz 2012. gadam tika maksāts vienots maksājums (~60EUR/ha) neatkarīgi no saimnieciskās darbības ierobežojumu veida. Pasākumā sasniedzamie mērķa pamatrādītāji un sasniegtais 2012. gadā parādīts 3. tabulā

3.tabula. Sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.2.4. pasākumā

<i>Rādītāja veids</i>	<i>Rādītājs</i>	<i>Mērķis (optimālais rādītājs gadā)</i>	<i>Sasniegtais, 2012</i>
<i>Iznākuma</i>	<i>Atbalstu saņēmušo meža īpašnieku skaits NATURA 2000 teritorijā</i>	1 700	1832
	<i>Atbalstītā meža platība NATURA 2000 teritorijā, ha</i>	27 000	28 125
<i>Rezultātu</i>	<i>Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības (Bioloģiskās daudzveidības uzlabošana), ha</i>	25 000	28 125

Līdzšinējā pasākumu realizācija

Lai novērtētu pasākumu realizāciju apkopota informācija par tajos atbalstītajām platībām un izmaksāto finansējumu. Dati par Natura 2000 maksājumiem lauksaimniecības zemēs laika periodā no 2007. gada līdz 2012. gadam parādīti 4. tabulā. Vērtējot šos datus kopā ar attiecīgajā gadā lauku blokos deklarēto pastāvīgo pļavu platību, secināms, ka 2.1.3 pasākumā tiek pieteikta lielākā daļa no potenciālajām platībām. Piemēram, 2007. gadā atbalstam tika pieteikti 85% no PPG

Natura 2000 teritorijās, bet 2012. gadā jau 89%. Tādējādi vērojama tendence, ka pasākumā apmaksātās platības ar katru gadu pieaug (skat. 4. tab.).

4.tabula. 2.1.3. pasākumā pieteiktās platības un izmaksātais finansējums

Gads	Atbalsta saņēmēju skaits	Platība, ha	Izmaksātais finansējums, LVL
2007	5701	42 852	1 306 724
2008	5693	44 579	1 382 997
2009	5831	47 926	1 490 493
2010	5892	50 712	1 563 047
2011	5812	52 457	1 637 207
2012	5747	54 643	1 667 320

2.2.4. pasākums tika uzsākts 2008. gadā. Apkopojot datus par pieteiktajām platībām redzams, ka ar katru gadu platības ievērojami pieaug (5.tabula). Tomēr jāpiezīmē, ka pasākumā 2012. gadā pieteiktās platības veido aptuveni 46% no teritorijām privātajos mežos, kurām ir mežsaimnieciskās darbības aizliegumi. Tā kā iepriekšējos gados šīs platības bijušas vēl mazākas, tad secināms, ka kopumā aktivitāte pasākumā un tā nozīme vērtējama kā vidēja. Lai gan 2012. gadā tika pat pārsniegtas iznākuma un rezultātu rādītājos noteiktās platības, jāpiezīmē, ka tās neveido pat pusi no potenciāli atbalstāmajām platībām.

5.tabula. 2.2.4. pasākumā pieteiktās platības un izmaksātais finansējums

Gads	Atbalsta saņēmēju skaits	Platība, ha	Izmaksātais finansējums, LVL
2008	1135	15 343	645 205
2009	1419	19 522	826 502
2010	1519	22 722	955 380
2011	1682	25 334	1 078 201
2012	1832	28 125	1 172 415

Datu analīze un rezultāti

Kā jau minēts 2. nodaļā, novērtējuma ietvaros veikta dažādu datu par Natura 2000 teritorijām apkopošana. Kopumā no Natura 2000 vietām pēc VZD datiem LIZ atrodas 167 teritorijās, savukārt LAD lauku bloki ietilpst mazākā skaitā teritorijās, t.i., 150 teritorijās. Pēc platības lauku bloki sastāda 17,2% no Natura 2000 teritorijām, pie tam VPM atbalstam tiek pieteikti 12% no kopējās Natura 2000 teritorijas. Savukārt 2.1.3. pasākumā atbalstītas tiek tikai 7,3% (t.i., PPG platības) no Natura 2000 teritorijām. Tas skaidrojams ar to, ka Natura 2000 teritorijās Latvijā ir liels meža zemju un purvu īpatsvars, tāpat daļa aizsargājamo teritoriju ir izvietota apvidos, kuros ir liels pamesto un neapsaimniekoto LIZ īpatsvars, līdz ar to šīs teritorijas nereti nav iekļautas lauku bloku reģistrā.

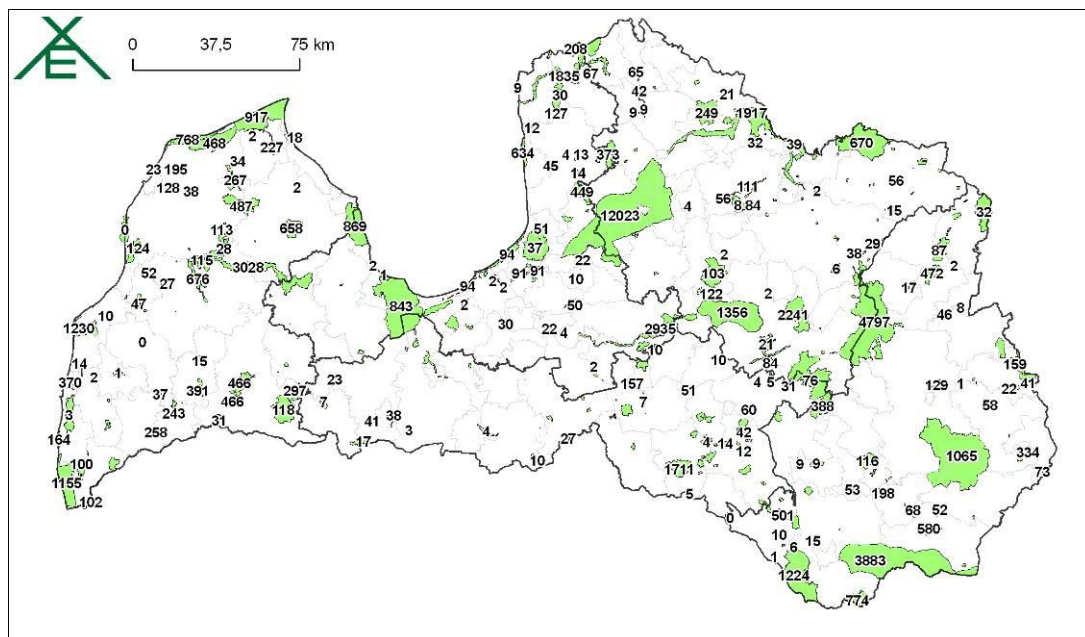
Meža zemes pēc kopējās platības ir nozīmīgākais ekosistēmu elements Natura 2000 teritorijās Latvijā. Pēc VMD datiem mežaudzes ietilpst 302 Natura 2000 teritorijās un no tām 199 atrodas privātie meži. Saskaņā ar 2011. gada beigās VMD izsniegtajiem datiem privātie meži Natura 2000 teritorijās ir 127 882 ha platībā. No tiem 66 739 ha (52%) platību nav mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu, savukārt 61 169 ha patlaban ir noteikti dažādi mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi (4. attēls).

4.attēls. Mežsaimniecisko ierobežojumu sadalījums Natura 2000 teritorijās privātajos mežos

Avots: LVAEI apkopojums pēc VMD datiem

Kopumā divās kategorijās ar stingrākajiem ierobežojumiem - aizliegta mežsaimnieciskā darbība un aizliegta kopšanas cirte (t.i., aizliegta galvenā un kopšanas cirte), atrodas 12% no privātajiem mežiem Natura 2000 teritorijās. Natura 2000 pasākumu novērtējuma ietvaros tika apkopota liela datu kopa un iegūti rezultāti par lauksaimniecības un meža zemēm Natura 2000 teritorijās. Sagatavotās apjomīgās datu bāzes saturs saistībā ar 2.1.3. un 2.2.4. pasākumu novērtējumu parādīts 1. pielikumā. Šāda veida dati ar pasākumus raksturojošiem rādītājiem sagatavoti par visām Natura 2000 teritorijām, izmantojot aktuālākos pieejamos datus.

5.attēls. Mežaudžu platības (ha) Natura 2000 teritorijās privātajos mežos ar mežsaimnieciskajiem ierobežojumiem

Avots: LVAEI apkopojums pēc VMD datiem

Pēc DAP izsniegtajiem datiem no kopējās 187 675 ha ES aizsargājamo biotopu platības Natura 2000 sauszemes teritorijās LIZ (t.i., lauku blokos) atrodas 14 925,5 ha ES aizsargājamo biotopu, savukārt meža zemēs sastopami – 151 386 ha ES aizsargājamo biotopu. Tā kā LIZ lielākoties pieder privātajiem zemes īpašniekiem, tad secināms, ka liela daļa ES aizsargājamo biotopu Natura 2000 LIZ teritorijās ir saistīta un būtu atbalstāma ar LAP pasākumiem. Pašreizējo ES aizsargājamo biotopu apsaimniekošanas īpatsvaru precīzi aprēķināt nevar, jo 2.1.3. pasākumā lauku bloku datus līdz 2012. gadam netika norādīts precīzs pļavas telpiskais novietojums lauku blokos. Daudz precīzāku analīzi būs iespējams veikt izmantojot 2013. gada datus. Tomēr pārklājot ES aizsargājamo biotopu slāni ar lauku blokiem, kuros 2011. gadā saņemts pieteikums Natura 2000 atbalsta maksājumam, secināms, ka šīs abas teritorijas pārklājas 7429 ha platībā. Tādejādi secināms, ka aptuveni puse no ES aizsargājamiem biotopiem LIZ zemēs nav pieteikti atbalstam. Šādam rādītājam iespējami vairāki iemesli – zemes īpašuma statuss (valsts vai privātais), novietojums, datu kvalitāte, neatbilstība labam lauksaimnieciskam stāvoklim u.c.

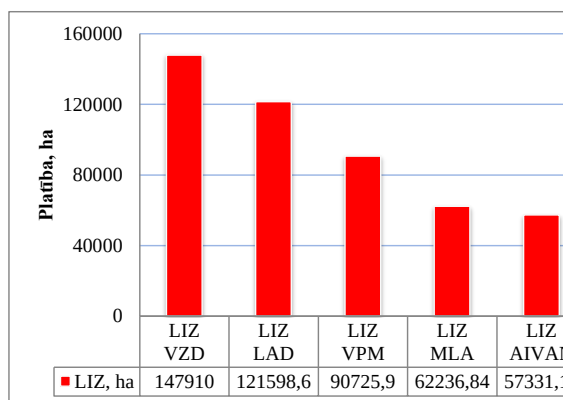
Savukārt meža zemēs no 151 388,4 ha ES aizsargājamo biotopu, tikai 9 907,5 ha ietilpst privāto mežu teritorijās, kuras noteiktas pēc VMD un LAD sniegtajiem datiem. Pārliecinoši lielākā daļa ES aizsargājamo biotopu meža zemēs (t.sk. purvos) ir valsts īpašumā AS „Latvijas valsts meži” teritorijā. Lai gan minētajās datu bāzēs neuzrādās pilnīgi visas privāto mežu teritorijas, izmantoto datu analīze ļauj secināt, ka izmantotās datu kopas novērtējuma vajadzībām ir salīdzināmas indikatīvi.

Līdz ar to atzīmējams, ka pasākumu 2.1.3. un 2.2.4. ieguldījumam bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas un uzturēšanas prioritātes kontekstā ir būtiska atšķirība, raugoties no Latvijas nacionālajām interesēm dabas vērtību aizsardzībā pēc būtības. Potenciāli 2.1.3. pasākums var dod nozīmīgu ieguldījumu, jo tas saistīts ar nozīmīgu daļu no Natura 2000 teritorijās ietilpstošajiem ES aizsargājamiem biotopiem LIZ (t.i., patlaban aptuveni 50%, taču, iekļaujot visas LIZ vairāk kā 70% no platībām). Savukārt 2.2.4. pasākums skar ļoti nelielu īpatsvaru no bioloģiski vērtīgajām

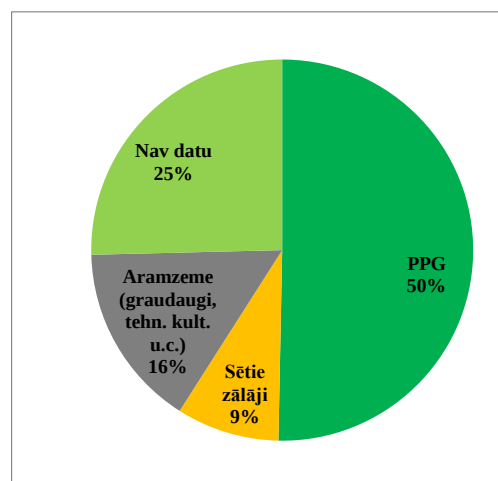
teritorijām mežos (pēc pieejamiem datiem aptuveni 7%), jo pārliecinoši lielākā daļa no ES aizsargājamiem mežu un purvu biotopiem atrodas valsts mežos. Pie tam atzīmējams, ka saskaņā ar Latvijas 2013. gadā EK sniegtajiem ziņojumiem par ES aizsargājamo biotopu stāvokli kopumā zālāju biotopiem stāvoklis valstī ir atzīts par sliktāku kā meža biotopiem. Tādējādi secināms, ka raugoties no nacionālajām dabas aizsardzības interesēm 2.1.3. pasākumam ir augstāka prioritāte un iespējas sasniegt izvirzītos mērķus bioloģiskās daudzveidības aizsardzības kontekstā kā 2.2.4. pasākumam.

Veicot apkopoto datu analīzi par Natura 2000 teritorijām, saistībā ar pasākumu novērtējumu, nozīmīgas ir sekojošas atziņas:

- 2.1.3. pasākumā tiek atbalstītas 59% no VPM pieteiktajām platībām Natura 2000 teritorijās,
- Aptuveni piektā daļa no LIZ Natura 2000 teritorijās 2010. gadā bija neapsaimniekotas (nepļautas, t.sk. aizaugušas ar krūmiem),
- 68% no VPM pieteiktajām platībām atbalsta maksājumiem Natura 2000 ietilpst MLA teritorijās (skat. 6. att.),
- 12% no VPM atbalstam pieteiktajām platībām Natura 2000 teritorijās pieteiktas BLA apakšpasākuma atbalstam,
- 18% no VPM atbalstam pieteiktajām platībām Natura 2000 maksājumiem LIZ pieteiktas arī BDUZ apakšpasākumā, t.i., tās sastāda 44% no visām BDUZ apakšpasākumā atbalstītajām platībām Latvijā,
- Kopumā Agrovides 2.1.4. pasākumos Natura 2000 teritorijās pieteikti 32% no VPM deklarētajām platībām,
- No VPM pieteiktajām platībām lielāko daļu Natura 2000 teritorijās 67% veido pastāvīgās pļavas un ganības, bet aramzemes - 20%. Natura 2000 ietilpstošajos lauku blokos PPG aizņem 50% platību, bet par 25% netiek deklarēti atbalstam (skat. 7. att.),
- Pēc pieejamajiem datiem 25% no Natura 2000 teritorijām aizņem ES aizsargājami biotopi, no kuriem 2% ir ES aizsargājami biotopi lauksaimniecības zemēs, bet 20% ES biotopi meža zemēs,
- Pēc pieejamajiem datiem no ES īpaši aizsargājamiem meža biotopiem tikai 6,5% atrodas privātajos mežos, bet 93,5% ārpus, galvenokārt AS „Latvijas valsts meži” pārvaldītajās platībās.

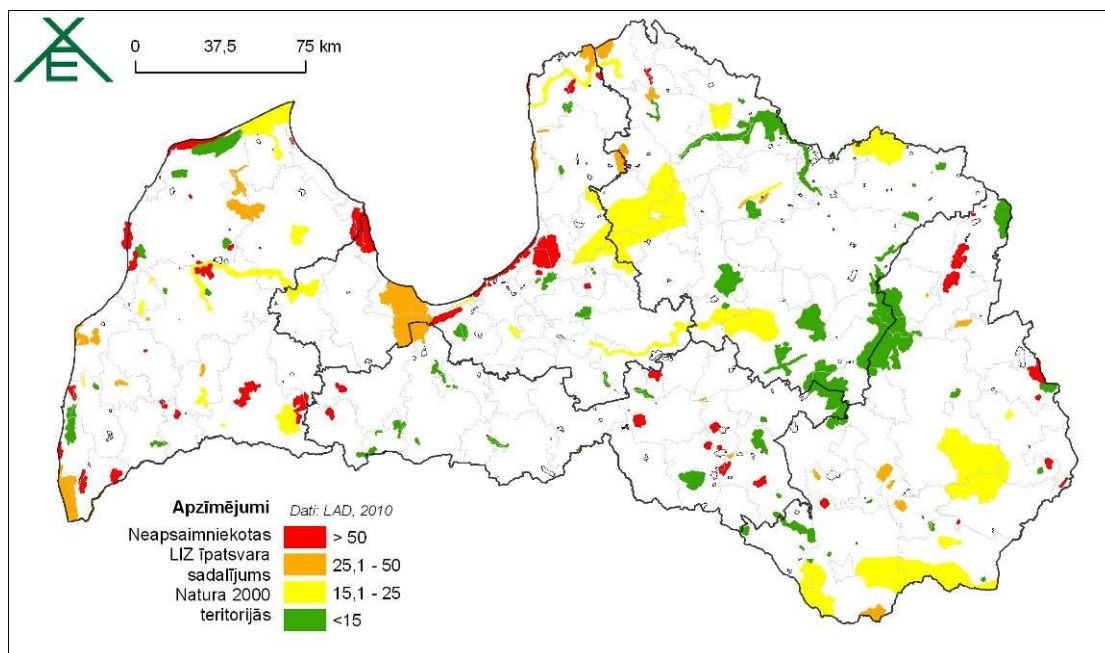
6. attēls. Dati par LIZ Natura 2000 teritorijās 2012. gadā

7. attēls. LIZ struktūra lauku blokos Natura 2000 teritorijās 2012. gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

2.1.3. pasākumā kontekstā aktuāls jautājums ir neapsaimniekotās lauksaimniecības zemes, no kurām daļu veido arī ES aizsargājamie biotopi. Šīs problēmas aktualitāti apliecina tas, ka pēc VZD datiem kopējais LIZ īpatsvars Natura 2000 teritorijās ir nedaudz vairāk par 20%, bet lauku blokos iekļauti 17% no Natura 2000 platību. Taču atbalstam platību maksājumos (t.i., VPM atbalstam) pieteikti 12% platību. Veicot neapsaimniekoto LIZ īpatsvara sadalījuma analīzi Natura 2000 teritorijās (skat. 8. att.), secināms, ka liels īpatsvars neapsaimniekotu LIZ ir piekrastes teritorijās. Lai gan jāatzīmē, ka šajās teritorijās nozīmīgākie ekosistēmu elementi ir meži, purvi un kāpu biotopi, tomēr būtiska loma ir piekrastes teritoriju funkcionālajai maiņai no LIZ uz apbūves un rekreācijas teritorijām, kā rezultātā nereti pļavas tiek transformētas vai netiek apsaimniekotas vispār. Būtiski ņemt vērā, ka daļā teritoriju LIZ platības ir nelielas un to uzturēšana nav galvenais teritoriju (piem., purvu liegumos, lielos meža masīvos) aizsardzības mērķis. Tomēr arī lielākajās Natura 2000 teritorijās, kurās ietilpst Latvijas ekoloģiski un vizuāli nozīmīgākās ainavu un kultūrainavu telpas (Gaujas nacionālais parks, Abavas ieleja, Augšdaugava, Vestiena, Veclaicene u.c.), konstatēts salīdzinoši augsts (no 15-25%) neapsaimniekoto LIZ īpatsvars.

**8.attēls. Neapsaimniekoto LIZ īpatsvara sadalījums Natura 2000 teritorijās
(attēlotas Natura 2000 teritorijas, kurās LIZ > 1ha)**

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Natura 2000 (2.1.3. un 2.2.4.) pasākumu novērtējums

Saistībā ar LAP 2007-2013 2.1.3. pasākuma *NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK* nosaukumu minēto pamatojumu jāatzīmē, ka Latvijā šajā pasākumā maksājumi saistībā ar Ūdens direktīvu netiek veikti. Jau LAP 2007-2013 vidustermiņa ziņojumā tika secināts, ka maksājumu par pastāvīgajām pļavām Natura 2000 teritorijās ietekme uz ūdens kvalitāti ir niecīga. Tāpēc, lai precizētu šī pasākuma nosaukumu atbilstošu mērķim un būtībai tā nosaukumam būtu jābūt šādam - *NATURA 2000 maksājumi (lauksaimniecības zemēs)*. Tāpat precizējums jāveic 2.2.4. pasākuma pamatojumā, kur atbalsta saņēmēju lokā LAP 2007-2013 norādīti gan privātie mežu īpašnieki, gan pašvaldības, taču saskaņā ar MK noteikumu „Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības lauku attīstības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides un lauku ainavas uzlabošanai” (23.03.2010. ar grozījumiem līdz 20.03.2012.) 54. pantu šo atbalstu nevar saņemt par valsts vai pašvaldības īpašumā esošu mežu.

Izvērtējot 2.1.3. pasākuma pamatojumu LAP 2007-2013, secināms, ka patlaban Natura 2000 teritorijās ievērojamā daļā LIZ (t.sk. PPG) nav ar to apsaimniekošanu vai izmantošanu tieši lauksaimniecībā saistītu ierobežojumu. Šī pasākuma pamatojumā minētie ierobežojumi par aizliegumu iznīcināt pastāvīgās pļavas un ganības (t.sk. tās uzarot vai kultivējot) saskaņā ar šobrīd lielākajā daļā mērķplatību spēkā esošajiem MK noteikumiem Nr. 264 „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” (16.03.2010.) ir noteikti dabas rezervātos, dabas rezervātu stingrā režīma, regulējamā režīma zonās un dabas liegumos (t.sk. dabas liegumu zonās). Attiecīgie ierobežojumi MK noteikumos ir šādā redakcijā:

- Dabas rezervāta regulējamā režīma zonā ir aizliegta saimnieciskā un cita veida darbība, izņemot šādas darbības:

- 9.6.3. (apakšpunkts) *lauksaimnieciskā darbība lauksaimniecības zemēs, neizmantojot ķīmiskos augu aizsardzības līdzekļus un neuzarot palieņu un terašu pļavas;*
- Dabas liegumos aizliegts:
 - 16.11. (apakšpunkts) *bojāt vai iznīcināt (arī uzarot, kultivējot vai ieaudzējot mežu) palieņu un terašu pļavas.*

Atzīmējams, ka daļā Natura 2000 teritoriju atsevišķi nav kartētas palieņu un terašu pļavas, līdz ar to nav zināmas precīzas to atrašanās vietas un kopējās platības. Natura 2000 teritorijās papildus vispārējai likumdošanai zemes izmantošanu nosaka jau minētie MK noteikumi Nr. 264 „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” (līdz 2010. gadam spēkā bija MK noteikumi Nr.415 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi") un/vai teritorijas individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi (IAIN), kuri parasti tiek sagatavoti pēc dabas aizsardzības plāna izstrādāšanas. Teritoriju individuālie noteikumi tiek balstīti uz vispārējo MK noteikumu Nr. 264 bāzes un no praktiskā viedokļa specifiski ierobežojumi lauksaimniecības zemēs, kurās nav konstatētas īpaši aizsargājamās dabas vērtības, ne vienmēr tiek noteikti.

LAP 2007-2013 NNS ietvaros tika veikta datu analīze un informācijas apkopošana par teritorijām, kurās saskaņā ar 2011. gada lauku reģistra datiem pastāvīgo pļavu (PPG) platība lauku blokos ir virs 1 000 ha. Tātad tika atlasītas Natura 2000 teritorijas, kurās atrodas lielākās pastāvīgo pļavu un ganību platības (6. tabula). Jāpiezīmē, ka kopumā šajās teritorijās atrodas 82% no visām Natura 2000 teritorijās ietilpstošajām PPG platībām Latvijā. Lai novērtētu noteiktos ierobežojumus, tika vērtēti MK noteikumi Nr. 264 „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” vai attiecīgo ĪADT IAIN, ja tādi teritorijai ir apstiprināti, kā arī Natura 2000 teritoriju funkcionālie zonējumi. Apkopojot informāciju (6. tabula), secināms, ka no Latvijas 14 Natura 2000 teritorijām ar lielākajām pastāvīgo pļavu un ganību platībām, tikai aptuveni piektajā daļā (20%) no PPG noteikti nozīmīgi ierobežojumi to lauksaimnieciskajā izmantošanā, piemēram, aizliegums iznīcināt pļavas tās uzarot vai kultivējot, kā arī aizliegts pārveidot (uzarot vai kultivējot) palieņu un terašu pļavas. Tādējādi pēc līdzšinējās datu analīzes secināms, ka lielākajā daļā Natura 2000 pastāvīgo pļavu un ganību platību nepastāv dabas aizsardzības likumdošanā noteikti ierobežojumi izmantošanai lauksaimniecībā (t.i., aizliegums uzart), kuri būtu kompensējami, saskaņā ar LAP 2007-2013 minēto pamatojumu un Lauku regulu.

6.tabula. Natura 2000 teritorijās noteikto ierobežojumu vērtējums LIZ

Teritorijas nosaukums	Teritorijas statuss*	Pastāvīgo pļavu platība	AIVAN (%)**	Komentārs par ierobežojumiem***
<i>Gaujas nacionālais parks</i>	NP	8 247	93	IAIN ir (MK noteikumi Nr.317, 02.05.2012.), lielākajā daļā pļavu nav paredzēti ierobežojumi zemes izmantošanai lauksaimniecībā
<i>Rāznas nacionālais parks</i>	NP	8 172	95	IAIN ir (MK noteikumi Nr.447, 26.06.2007.), ierobežojumi pļavām paredzēti dabas lieguma zonā, kurā LIZ ir ļoti maz, savukārt lielākajā daļā teritorijas netiek paredzēti ierobežojumi zemes izmantošanai lauksaimniecībā
<i>Augšdaugava</i>	AAA	6 688	92	IAIN nav, līdz ar to spēkā ir MK not. 264, kuri lielākajā daļā PPG neparedz ierobežojumus zemes izmantošanai lauksaimniecībā
<i>Vestiena</i>	AAA	4 447	96	IAIN nav, līdz ar to spēkā ir MK not. 264, kuri lielākajā daļā PPG neparedz ierobežojumus zemes izmantošanai lauksaimniecībā
<i>Lubāna mitrājs</i>	DL	3 574	84	IAIN ir (MK noteikumi nr. 135, 2009.02.10.), lielākajā daļā pļavu paredzēti ierobežojumi (t.sk. uzart)
<i>Kuja</i>	DP	3 269	97	IAIN nav, līdz ar to spēkā ir MK not. 264, kuri lielākajā daļā PPG neparedz ierobežojumus zemes izmantošanai lauksaimniecībā
<i>Augšzeme</i>	AAA	3 187	94	IAIN nav, līdz ar to spēkā ir MK not. nr. 264, kuri lielākajā daļā PPG neparedz ierobežojumus zemes izmantošanai lauksaimniecībā
<i>Veclaicene</i>	AAA	2 766	96	IAIN nav, līdz ar to spēkā ir MK not. 264, kuri lielākajā daļā PPG neparedz ierobežojumus zemes izmantošanai lauksaimniecībā
<i>Dvietes paliene</i>	DP	2 316	92	IAIN ir (MK noteikumi Nr.274, 4.04.2007.), tie paredz būtiskus ierobežojumus PPG (t.sk. uzart)
<i>Ziemeļgauja</i>	AAA	1 939	94	IAIN ir (MK noteikumi Nr.957, 20.11.2008.), tie paredz būtiskus ierobežojumus PPG
<i>Abavas senleja</i>	DP	1 682	94	IAIN ir (MK noteikumi Nr.133, 03.03.2008.), dabas parkā netiek paredzēti

Teritorijas nosaukums	Teritorijas statuss*	Pastāvīgo plāvu platība	AIVAN (%)**	Komentārs par ierobežojumiem***
				būtiski ierobežojumi PPG
Vecpiebalga	AAA	1 190	95	IAIN nav, līdz ar to spēkā ir MK not. 264, kuri lielākajā daļā PPG neparedz ierobežojumus zemes izmantošanai lauksaimniecībā
Ķemeru nacionālais parks	NP	1 079	97	IAIN ir (MK noteikumi Nr.236, 18.06.2002.), ievērojamā daļā PPG paredzēti būtiski ierobežojumi (t.sk. uzart)
Sauka	DP	1 035	86	IAIN nav, līdz ar to ir spēkā MK not. 264, kuri lielākajā daļā PPG neparedz ierobežojumus zemes izmantošanai lauksaimniecībā

*- NP – nacionālais parks, DP – dabas parks, DL – dabas liegums, AAA – aizsargājamo ainavu apvidus;

** - AIVAN (%) norādīts atbalstam pieteikto platību īpatsvars Natura 2000 teritorijā.

*** - informācijas apkopošana veikta izmantojot <http://www.daba.gov.lv> pieejamo informāciju, dabas aizsardzības plānus un IAIN

Augstāk sniegtā informācija dod pamatu atziņai, ka lielākajā daļā pastāvīgo plāvu un ganību Natura 2000 teritorijās, nav noteikti izmantošanas ierobežojumi, kuri būtu saistīti ar lauksaimniecisko ražošanu vai zemes izmantošanu lauksaimniecībā. Tā kā minētie ierobežojumi nepastāv, tad zālāji šajās teritorijās nav aizsargāti no uzāršanas (ja īpašnieks nav uzņēmies BDUZ saistības) vai citām darbībām, kuras nav pretrunā ar vispārējo likumdošanu, teritorijas plānojumu un IAIN. Līdz ar to ir diskutabla 2.1.3. pasākuma atbalsta maksājumu pamatojumā minētā izmaksu kompensēšana par neiegūtiem ienākumiem. Tajā pat laikā jāatzīmē, ka ĪADT nereti var pastāvēt cita veida ierobežojumi, kuri saistāmi ar lauksaimniecisko darbību – piemēram, ierobežojums ierīkot un/vai rekonstruēt meliorācijas sistēmas, kā arī ar nelauksaimniecisko darbību saistīti ierobežojumi, kuri tieši nav saistīti ar biotopu un putnu Direktīvām (92/43/EEK un 2009/147/EK).

Tāpat atzīmējams, ka pastāvīgās plāvas Natura 2000 vietās ir vienas no ekoloģiski nozīmīgākajām teritorijām ainavu struktūrā, kā arī veido vizuāli augstvērtīgas platības, nodrošinot atklātus skatus uz ainavu vērtībām. Tāpēc ievērojama daļa no šīm platībām būtu iekļaujamas, piemēram, augstas dabas vērtības zemēs (ADVZ), kuru uzturēšana ir viena no KLP prioritātēm. Tādējādi, lai 2.1.3. pasākuma ieviešana būtu pamatotāka, apsverama alternatīva tā pamatojumā papildus kompensējošajam mehānismam norādīt informāciju par šo teritoriju ekoloģisko un ainavisko nozīmi. Tāpat jāapsver iespējas atbalsta nosacījumos noteikt papildu prasības, piemēram, uzņemties vairāku gadu saistības.

Saistībā ar 2.2.4. pasākumu kā nozīmīgs faktors atzīmējama datu precizitāte, jo līdz šim datu kvalitāte zināmā mērā ierobežojusi pasākuma atbilstošu realizāciju. Galvenais iemesls ir tas, ka VMD uzturētās mežaudžu reģistra telpisko datu precizitāte nav atbilstoša ES Regulās definētajiem noteikumiem par atbalsta maksājumiem. Tāpat arī joprojām nav sakārtota informācija saistībā ar Natura 2000

teritoriju funkcionālajām zonām un to robežu aprakstiem. Konstatēts arī, ka mežaudzēs noteiktajiem ierobežojumiem mēdz būt specifiski nosacījumi, kuri var neatbilst 2.2.4. pasākuma pamatojumā aprakstītajām prasībām, piemēram, mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi, balstoties uz koku sugu vecumu vai atļauta kailcirte līdz 1 ha (piem., Rāznas nacionālajā parkā). Līdz ar to šādās teritorijās pēc esošā normatīvā regulējuma nav iespējama atbalsta maksājuma ieviešana.

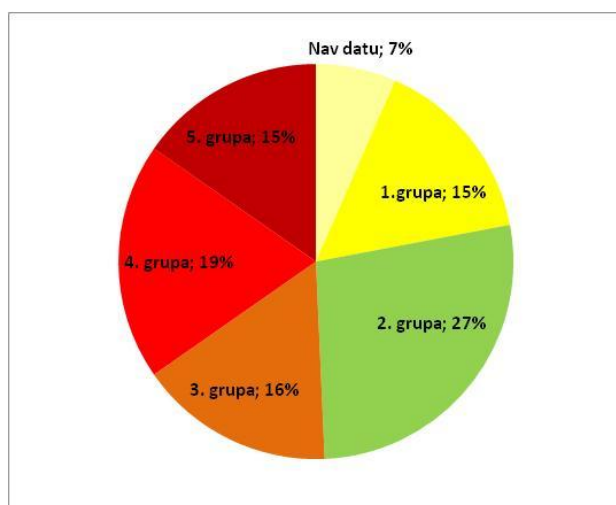
Jāatzīmē, ka par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem neliela daļa īpašnieku ir saņēmuši vienreizēju kompensāciju (tika piešķirta mežaudzēs ar stingrākajiem ierobežojumiem) no Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM), tāpēc uz LAP 2.2.4. pasākuma atbalstu šīs platības vairs pieteikt nevar. Saskaņā ar DAP 10.10.2011. sniegto informāciju, lēmums par kompensāciju piešķiršanu bija pieņemts par mežaudzēm 2 577 ha platībā.

2013. gadā tika pieņemts (04.04.2013.) jauns likums „Par kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem aizsargājamās teritorijās”, kurš stājās spēkā no 01.06.2013. Saskaņā ar šo likumu tika sagatavoti MK noteikumi nr. 891 „Noteikumi par saimnieciskās darbības ierobežojumiem, par kuriem pienākas kompensācija, tās izmaksas nosacījumiem, kārtību un apmēru” (spēkā no 02.10.2013.). Tie paredz, ka Latvijā vairs nebūs pieejamas vienreizējās kompensācijas, bet ikgadējas kompensācijas līdzīgi kā līdz šim maksāts arī LAP 2007-2013 2.2.4. pasākumā. Šajos MK noteikumos ir precizētas arī likmes atkarībā no ierobežojumu veida no 30 LVL/ha – 110 LVL/ha.

Kā jau minēts, īpaši aizsargājamās dabas teritorijās mežsaimnieciskie ierobežojumi tiek noteikti normatīvajos aktos gan vispārējos noteikumos, gan IAIN, kuri tiek izstrādāti balstoties uz katras teritorijas dabas aizsardzības plānu. Patlaban Latvijā vairāk kā desmit gadu laikā dabas aizsardzības plāni ir izstrādāti tikai aptuveni pusei no visām Natura 2000 teritorijām. Līdz ar to secināms, ka daudzās Natura 2000 teritorijās nav veikta atbilstoša dabas vērtību inventarizācija, kura izmantojama par pamatu ierobežojumu noteikšanai. Vēl kā nozīmīgs faktors būtu minamas ievērojamās atšķirības starp Natura 2000 teritorijām Latvijā pēc platības, to kategorijām (dabas liegumi, dabas parki, aizsargājamie ainavu apvidi u.c.) un ģeogrāfiskajām īpatnībām, kā rezultātā nereti funkcionālais zonējums (līdz ar to arī mežsaimnieciskie ierobežojumi) tiek noteikti pēc atšķirīgām pieejām un mērogiem. Jo īpaši lielām (virs 1000 ha) teritorijām laika un resursu ierobežojumu dēļ netiek veikta pilna biotopu inventarizācija visā Natura 2000 teritorijā un zonējums tiek veidots nevis biotopu līmenī, bet, lai nodrošinātu optimālu teritorijas ekoloģisko funkcionalitāti, kā arī izmantojot *t.s. piesardzības principu*. Tādējādi vietās ar stingrākiem nosacījumiem var tikt iekļauti ne tikai aizsargājamie biotopi vai sugu atradnes, bet arī uz attiecīgo laiku ekoloģiski mazāk nozīmīgas teritorijas pēc abiotiskām pazīmēm (upes ielejas nogāze, purva teritorija u.tml.). Papildus jau minētajiem riskiem saistībā ar 2.2.4. pasākuma ieviešanu no Lauku regulas nosacījumiem minams arī tas, ka patlaban no pieejamiem datiem nav tieši noskaidrojums vai ūdensteču un ūdenstilpņu aizsargjoslās piemērotie mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi ir noteikti saistībā ar Direktīvu 79/409/EEK un 92/43/EEK īstenošanu vai saistībā ar „Aizsargjoslu likumu” (t.i., nacionālajiem normatīvajiem aktiem), kura ierobežojumu kompensācija ELFLA fondā netiek paredzēta.

Augstāk minētās atziņas apstiprina arī mežaudžu vecuma grupu analīze, kuras norādītas MVR datos. Tā parāda, ka trešdaļa (34%) no Natura 2000 mežaudzēm privātajos mežos ietilpst 4. un 5. vecuma grupā, kuras veido vecākas mežaudzes (skat.

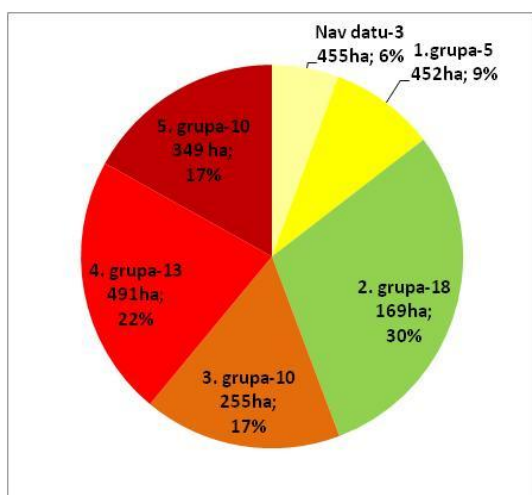
9. att.). Savukārt 42% mežaudžu ietilpst 1. un 2. vecuma grupā, kuras lielākoties neveido ekoloģiski nozīmīgas teritorijas. Daļā no tām pat pirms Natura 2000 teritoriju izveides ir veikta mežsaimnieciskā darbība, taču patlaban šīm teritorijām tiek maksāts atbalsts par neiegūtajiem ieņēmumiem no mežsaimnieciskās darbības.

9. attēls. Mežaudžu sadalījums pēc vecuma grupām Natura 2000 privātajos mežos

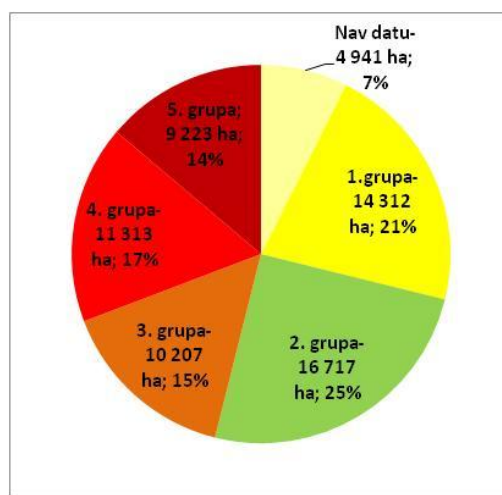
Avots: LVAEI apkopojums pēc VMD datiem

Savukārt vecuma grupu īpatsvara sadalījums privātajos mežos ar ierobežojumiem un bez tiem arī uzrāda atšķirīgu sadalījumu. Tā piemēram, mežaudzēs ar noteiktiem ierobežojumiem, kurām pēc būtības jāveido bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgākas (t.i. vecākas mežaudzes) 39% teritoriju ietilpst 4. un 5. vecuma grupā, savukārt 36% ir salīdzinoši jaunas 1. un 2. vecuma grupas mežaudzes (skat. 10. att.). Arī teritorijās, kurās nav noteikti mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi 31% no platības veido 4. un 5. vecuma grupas mežaudzes (skat. 11. att.).

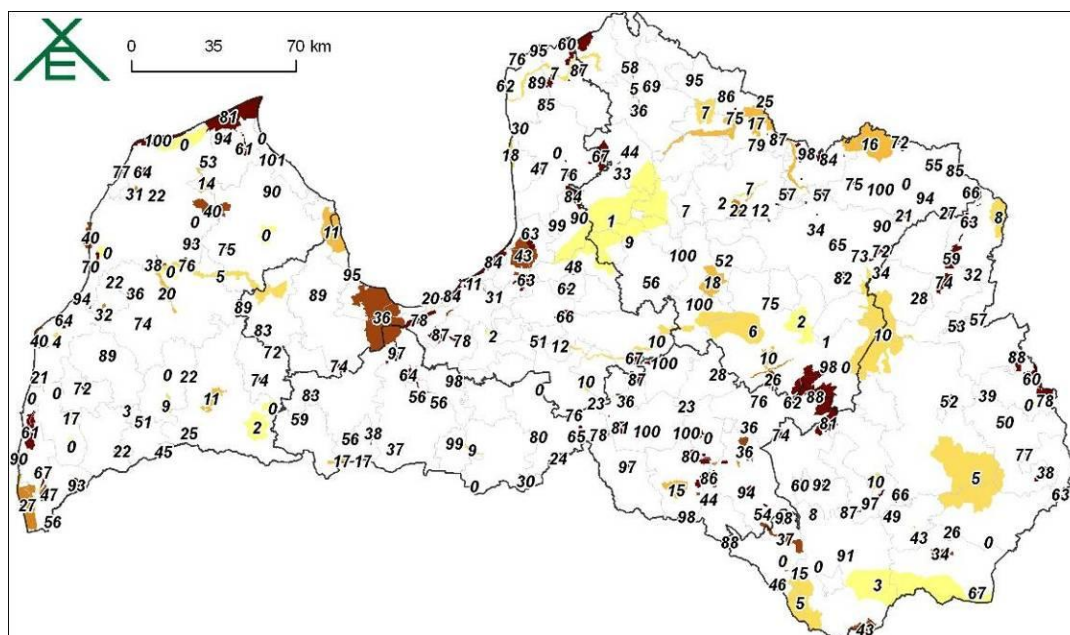
10. attēls. Mežaudžu sadalījums pēc vecuma grupām Natura 2000 privātajos mežos, kuros ir mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu

Avots: LVAEI apkopojums pēc VMD datiem

11. attēls. Mežaudžu sadalījums pēc vecuma grupām Natura 2000 privātajos mežos, kuros nav mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu

Lai novērtētu 2.1.3. un 2.2.4. pasākumu nozīmi un ietekmi, tika analizēta informācija par ES aizsargājamiem biotopiem Natura 2000 teritorijās. ES īpaši aizsargājamo biotopu platību īpatsvars procentos Natura 2000 teritorijās parādīts 12. attēlā. Kā redzams, mazajās teritorijās, piekrastē un teritorijās ar purviem aizsargājamo biotopu platību īpatsvars ir ievērojams, savukārt pēc platības lielajās teritorijās (DP, NP, AAA, DL) aizsargājamo biotopu īpatsvars ir neliels. Tas saistāms ar to, ka Natura 2000 tika iekļautas atšķirīgas teritorijas – no precīzām aizsargājamo biotopu un sugu atradnēm līdz plašiem ainavu apvidiem. Tāpat jāņem vērā arī fakts, ka analizē izmantotie biotopu kartējuma dati atbilst situācijai uz 2011. gadu, un biotopu kartēšana Latvijā vēl nav veikta ievērojamā daļā Natura 2000 teritoriju.

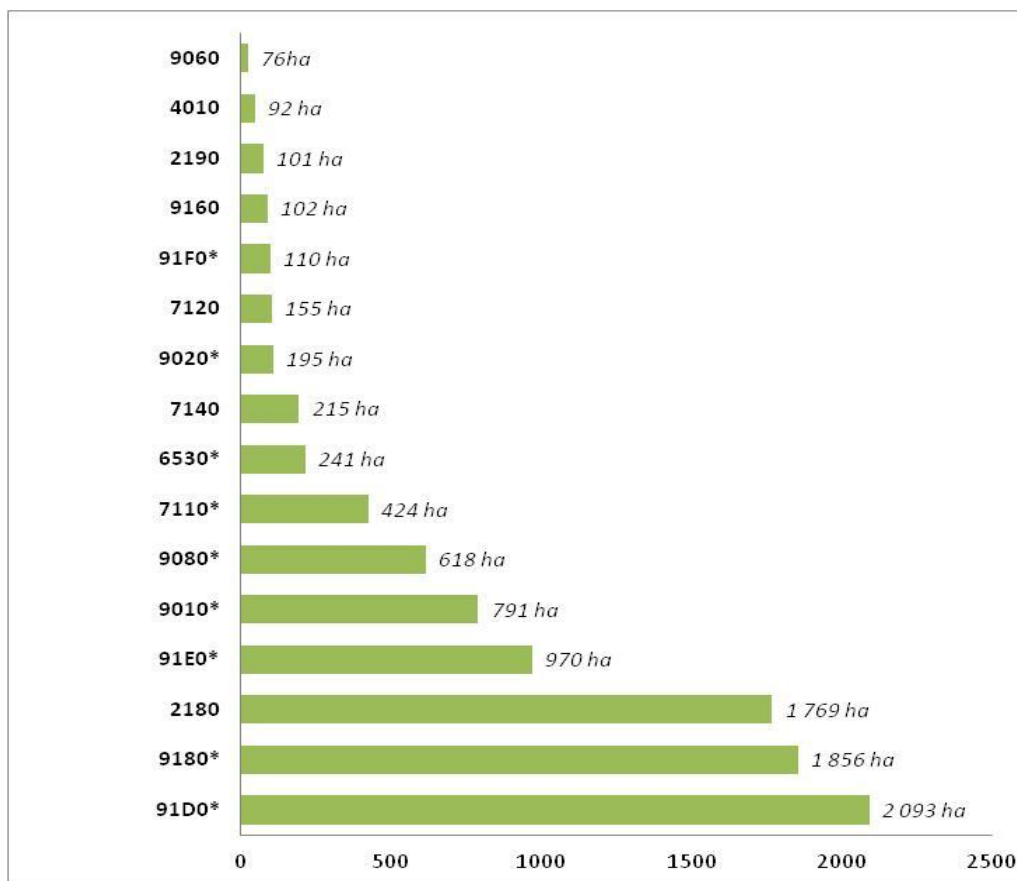

12. attēls. ES aizsargājamo biotopu īpatsvars (%) Natura 2000 teritorijās

Avots: LVAEI apkopojums pēc DAP datiem

Datu analizē biotopu platības tika pārklātas ar datiem no lauku bloku reģistra un VMD mežaudžu datu bāzes. No 14 925 ha ES īpaši aizsargājamo biotopu lauksaimniecības zemēs puse platību (7429 ha) pārklājas ar LAD lauku blokiem, savukārt 7496 ha atrodas ārpus lauku bloku reģistrā iekļautajām platībām. Pie tam tikai trešā daļa no ES biotopu platībām lauksaimniecības zemēs 2011. gadā tika pieteikta atbalsta maksājumiem 2.1.3. pasākumā. Tā kā šāds pieteikto platību īpatsvars vērtējams kā zems un lielākā daļa zālāju biotopu platību neapsaimniekošanas rezultātā zaudē to kvalitāti, tad turpmāk būtu nepieciešams palielināt to biotopu platības, kuras tiek pieteiktas atbalsta maksājumiem. Būtiski atzīmēt, ka izmantotajā datu slānī par zālāju biotopiem nebija iekļauti BVZ, jo tiem nebija zināms biotopa veids un daļa no šiem zālājiem nav ES aizsargājami biotopi.

Pēc pieejamajiem datiem privātajos mežos saskaņā ar DAP sniegtajiem datiem (analizē izmantoti DAP izsniegtie laukumveida biotopi, jo pārējiem platība ir maznozīmīga) vislielākajās platībās sastopami tādi īpaši aizsargājami ES biotopi kā *Purvaini meži*, *Nogāžu un gravu meži* un *Mežainas piejūras kāpas* (skat. 13. att.).

13. attēls. Pēc platības lielāko aizsargājamo ES biotopu sadalījums privātajos mežos Natura 2000 teritorijās meža zemēs (2180-Mežainas piejūras kāpas, 2190-Mitras starpkāpu ieplakas, 4010-Slapji virsāji ar grīņa sārteni *Erica tetralix*, 6530*-Parkveida pļavas un ganības, 7110*- Neskarti augstie purvi, 7120-Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās, 7140-Pārejas purvi un slīkšņas, 7160-Minerālvielām bagāti purvi un avoksnāji, 9010*- Veci vai dabiski boreālie meži, 9020*-Veci jaukti platlapju meži, 9060-Skujkoku meži uz osveida reljefa formām, 9080*-Staigājumu meži, 9160-Ozolu meži, 9180*-Nogāžu un gravu meži, 91D0*-Purvaini meži, 91E0*-Aluviālie krastmalu un palieņu meži, 91F0*-Jaukti ozolu, gobu, ošu meži gar lielām upēm)

Avots: LVAEI apkopojums pēc DAP datiem

Saistībā ar ES aizsargājamiem biotopiem kā nozīmīga aktualitāte minama to apsaimniekošana, jo faktiski visos zālāju biotopos regulāra pļaušana un/vai ganīšana ir priekšnosacījums to pastāvēšanā. Arī mežaudzēs vairākiem īpaši aizsargājamiem biotopiem (piem., 9060, 9010*, 7120, 6530*) ir nepieciešami dažādi biotehniskie pasākumi (atēnošana, pameža kopšana, lauču atjaunošana, atsevišķos gadījumos noganīšana u.c.), lai uzturētu biotopu atbilstošā kvalitātē. Šāda informācija par biotehnisko pasākumu veikšanu atsevišķiem biotopiem norādīta arī DAP izsniegtajos datos. Pēc platības visvairāk šādi apsaimniekošanas pasākumi paredzēti *parkveida pļavās un ganībās*, kuru rezultātā tās būtu jāatjauno un/vai jāuztur, tomēr arī citos biotopos paredzēti biotehniskie pasākumi. Atbalsta piešķiršana šādās teritorijās būtu jāsaista ar nepieciešamajiem apsaimniekošanas pasākumiem, jo pretējā gadījumā var tikt atbalstītas platības, kurās biotopa kvalitāte pasliktinās. Potenciāli mežaudzēs biotehniskajiem pasākumiem būtu veidojami atsevišķi LAP apakšpasākumi, jo 2.2.4. pasākumā tiek kompensēti neiegūtie ieņēmumi. Jāpiezīmē, ka, lai apsaimniekotu biotopus meža zemēs jau šī LAP 2007-2013 ietvaros bija paredzēts ieviest *Meža vides maksājumu* pasākumu, kurš tā arī līdz šim nav ieviests. Augstāk aprakstīto datu analizē zināmu problēmu rada arī fakts, ka viens un tas pats biotops (*viršāji*,

parkveida pļavas u.c.) gan pēc VZD, gan VMD klasifikācijas var tikt ieskaitīts gan kā meža zeme, gan nemeža teritorija (t.i. krūmājs, lauksaimniecības zeme utt.).

Pēc pieejamajiem datiem pasākuma nozīmi un ietekmi uz biotopu kvalitāti patlaban nav iespējams novērtēt, jo sākumstāvokļa rādītāji par kopējo biotopu platību un kvalitāti nav noteikti un informācija joprojām tiek apkopota. Pieejamie dati par ES biotopiem nav pietiekami, to savā vēstulē atzinusi arī DAP (10.10.2011., nr. D 4.7/16). Patlaban Latvijā tiek veikts Natura 2000 teritoriju monitorings ar mērķi iegūt informāciju par Eiropas Savienības nozīmes sugu un biotopu stāvokli Latvijā. Taču līdz šim uzkrātā informācija neļauj novērtēt biotopu kvalitātes izmaiņas, un LAP pasākumu nozīmi tajās. Patlaban digitālā veidā nav pieejami arī dati par aizsargājamo augu un dzīvnieku sugu atradnēm, tāpēc to izmantošana pasākumu novērtēšanā nav iespējama.

Apkopojot informāciju saistībā ar ES aizsargājamo biotopu datiem, kuri būtiski pasākumu novērtēšanā nozīmīgi šādi faktori:

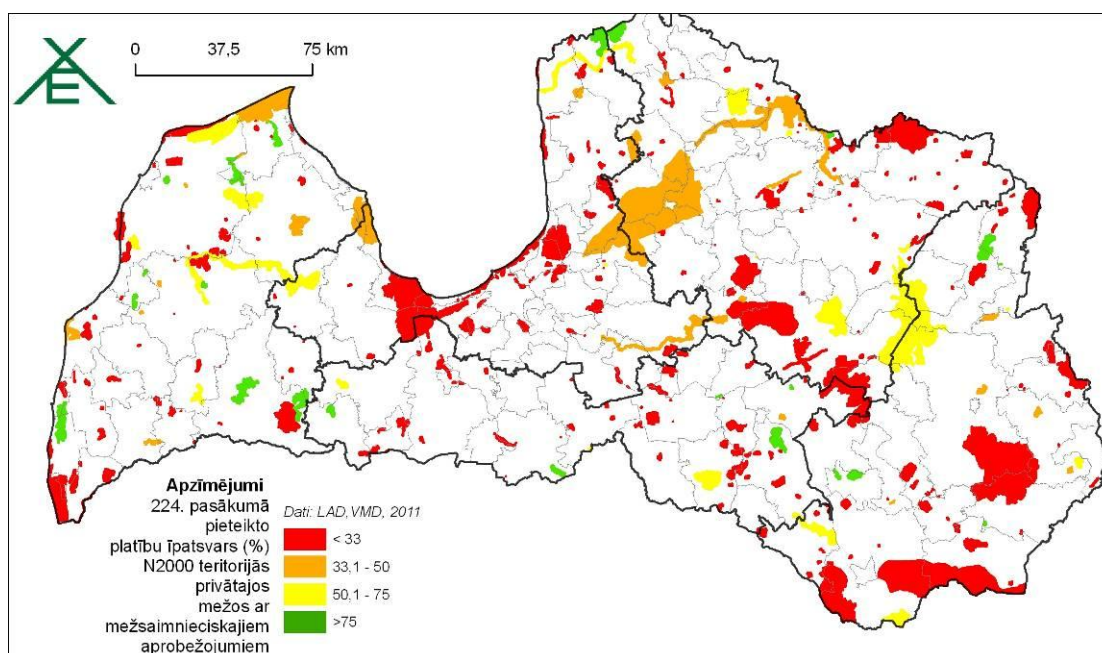
- Joprojām ES aizsargājamo biotopu kartēšana nav veikta lielā daļā Natura 2000 teritoriju,
- Pieejamie dati par ES īpaši aizsargājamiem biotopiem, atšķiras pēc to kartēšanas mēroga un metodoloģiskajām pieejām,
- Lielākajā daļā platību nav pieejami dati par biotopu kvalitāti, netiek veikts to monitorings, kas liedz novērtēt ietekmes, kā arī LAP 2007-2013 pasākumu nozīmi,
- Turpmāk jānodrošina satrpinstitutionāla sadarbība, lai, veicot Natura 2000 monitoringu un datu analīzi, iegūtie dati un rādītāji būtu izmantojami novērtējot LAP 2007-2013 pasākumu Natura 2000 teritorijās atbalsta maksājumu efektivitāti un nozīmi.

Augstāk minētās atziņas saistībā gan ar privātajām mežsaimniecībām, gan lauksaimniecības zemēm Natura 2000 teritorijās rosina vairākus diskutablus jautājumus, kuru galvenā būtība ir, vai pie līdzšinējās neskaidrās un neefektīvās dabas aizsardzības politikas Latvijā, kuras galvenā problēma ir zemā dabas datu kvalitāte, pastāv iespēja ieviest efektīvu un diferencētu kompensāciju sistēmu?

Kopumā, vērtējot līdzšinējās LAP 2007-2013 aktivitātes 2.1.3. pasākumā saistībā ar sasniedzamajiem rādītājiem (platība, saņēmēju skaits), secināms, ka pasākums tiek realizēts sekmīgi, jo pēc LAD datiem pasākumam tiek deklarēti 93% no iespējamajām platībām. Pasākumā izmaksātais finansējums jau pārsniedz tam atvēlēto finansējumu (LAD prezentācija UK sēdē 21.06.2012.). Savukārt 2.2.4. pasākuma realizācija vērtējama kā vidēji sekmīga, jo, lai gan 2011. gadā tika pieteikts 94% no mērķa platībām, tās veido tikai 37% no potenciālajām platībām, kuras varētu tikt pieteiktas šim pasākumam. Savukārt izmaksātais finansējums veido 55% no atvēlēto, un šajā pasākumā ir viens no lielākajiem pārpalikumiem publiskajam finansējumam (45%) starp visiem LAP pasākumiem (LAD prezentācija UK sēdē 21.06.2012.). Arī 2013. gadā pēc likmes palielināšanas (no EUR 60 līdz 80) un kopējā 2.2.4. pasākuma finansējuma samazināšanas, pasākuma ieviešanas sekmes uzlabojušās nedaudz.

Viszemākā aktivitāte 2.2.4. pasākumā vērojama tieši lielajās Natura 2000 teritorijās (skat. 14. att.). Apkopoto datu analīze nesniedz pasākuma zemās aktivitātes iemeslu pamatojumu, taču sarunās ar nozares ekspertiem kā būtiski faktori zemajai

aktivitātei minēti – meža īpašnieka prombūtne un neieinteresētība meža apsaimniekošanā, nav sagatavots meža apsaimniekošanas plāns, esošās informācijas (gan VMD, gan saistībā ar Natura 2000 zonējumu) neatbilstošā precizitāte atbalsta maksājuma saņemšanas nosacījumiem.

14.attēls. 2.2.4. pasākumā pieteikto platību īpatsvars Natura 2000 teritorijās

Avots: LVAEI apkopojums pēc VMD un LAD datiem

Tāpat kā viens no zemās aktivitātes iemesliem minēts arī salīdzinoši nelielais atbalsta maksājums. Joprojām 2.2.4. pasākumā nav veikta maksājuma diferencēšana, lai gan problēmu ar references platību precizitāti bija paredzēts atrisināt jau šajā plānošanas periodā. Pēc pieejamajiem datiem par platībām secināms, ka maksimālā iespējamā summa, ja piemērotu LAP paredzētās diferencētās likmes, būtu ievērojama (7. tabula).

7.tabula. 2.2.4. pasākumā potenciāli deklarējamās platības un maksimālais finansējums pēc LAP 2007-2013 noteiktajām likmēm

Ierobežojumi mežos	Platība	Atbalsta apjoms EUR/ha	Finas ējuma apjoms
Nav saimnieciskās darbības ierobežojumu	66 739		
Aizliegta:			
Galvenā cirte	6 958	80	556 606
Kailcirte	39 477	40	1 579 075
Kopšanas cirte	7 405	80	592 437
Mežsaimnieciskā darbība	7 329	120	879 480
Kopā:			3 607 597

Avots: LVAEI apkopojums pēc VMD datiem

Saistībā ar likmēm LAP 2007-2013 NNS ietvaros veiktais intervences ietekmes novērtējums LAP pasākumiem mežsaimniecībā (eksperts D. Dubrovskis)

parādīja, ka ne patreizējā vienotā likme, ne plānotā diferencētā likme nekompensē meža rentes pieaugumu, tāpēc būtu jāprecizē kompensācijas aprēķina metode. Kompensācijas par teritorijām, kurās pilnībā aizliegta mežsaimnieciskā darbība, vai aizliegta galvenā un kopšanas cirte ir nepietiekamas, savukārt teritorijās, kurās saimnieciskā darbība ir ierobežota daļēji, tās ir pārvērtētas. Maksājot vienotu likmi kā tas bijis līdz šim LAP 2007-2013, kompensāciju mehānisms lielā daļā platību ir vēl vairāk neatbilstošs.

Natura 2000 maksājumu ietekmes vērtēšanai līdz šim nav veiktas padziļinātas izpētes, taču indikatīviem secinājumiem iespējams izmantot datus no citu LAP 2007-2013 pasākumu vērtēšanas. Tā piemēram, 2013. gadā, veicot BDUZ apakšpasākuma novērtējumu, tika apkopoti dati arī par BDUZ apakšpasākumā atbalstītajām platībām no Natura 2000 monitoringa rezultātiem (940 ha platībā). Tā kā analizētās BDUZ platības Natura 2000 teritorijās saņēmušas arī atbalstu 2.1.3. pasākumā, tad rezultāti izmantojami šī pasākuma ietekmes vērtēšanā. Kopumā iegūtie rezultāti parādīja, ka Natura 2000 teritorijās BDUZ atbalstītie zālāji bija ar augstāku botānisko kvalitāti nekā tie, kuri nebija atbalstīti LAP pasākumos. Lai arī atšķirības nebija statistiski nozīmīgas, tomēr ar LAP atbalstu apsaimniekotajos zālajos konstatēts lielāks sugu piesātinājums, vairāk dabisko zālāju indikatorsugu un mazāks ekspanīvo sugu segums. Tāpat šajā pētījumā Natura 2000 ietilpstošajos zālajos konstatēti arī augstāki kvalitātes rādītāji salīdzinot ar zālājiem ārpus Natura 2000 teritorijām. Tomēr kopumā aizsargājamo zālāju kvalitāte Latvijā turpina pasliktināties.

Kopumā līdzšinējā 2.1.3. un 2.2.4. pasākumu ieviešana parāda vairākas problēmas dabas aizsardzības politikā un atbalsta instrumentu praktiskajā ieviešanā. Kā aktuālākā problēma būtu minama datu par dabas vērtībām kvalitāti, jo Latvijā vairāk kā desmit gadus pēc iestāšanās ES un Natura 2000 tīkla izveides joprojām nav veikta atbilstoša dabas vērtību kartēšana, kas ir būtisks priekšnosacījums šādu pasākumu ieviešanā. Nenoliedzami atbalsta maksājumi Natura 2000 teritorijās ir aktuāli un nepieciešami, taču būtu jānodrošina to efektīva ieviešana, lai ieguldītais sabiedriskais finansējums dod rezultātu.

Pasākuma rādītāji, atbildes uz novērtēšanas jautājumiem un komentāri

Balstoties uz esošo intervences loģiku veikts abu pasākumu novērtējums. Tā kā daļa no rādītājiem, ņemot vērā to ieviešanas gaitu un pieejamo datu kvalitāti, nav aktuāli un nav izmantojami pasākumu novērtēšanai, tad ieteicams uz *Ex-post* novērtējumu šos rādītājus precizēt un veikt gadījuma izpēti (*case study*). Pasākumu 2.1.3. un 2.2.4. novērtējums sniegts attiecīgi 8. un 9. tabulā. Rādītāji un jautājumi saistībā ar *Direktīvas 2000/60/EK* īstenošanu netiek apskatīti, jo Latvijā 2.1.3. pasākumā tādi netika ieviesti. Komentāros par pasākumiem un jaunu rādītāju ieviešanu izmantoti sanāksmē (11.10.2011.) saistībā ar Latvijas lauku attīstības programmas 2007.-2013. gadam novērtējuma vidustermiņa ziņojumu un turpmākajiem uzlabojumiem uzraudzības un novērtēšanas sistēmā ekspertu (A. Auniņa, P. Lakovska) iesniegtie priekšlikumi. Pirms iekļaušanas intervences loģikā tie vēl būtu papildus izvērtējami, jo veiktais novērtējums parādīja, ka to izmantošanu būtiski var ietekmēt neatbilstošā pieejamo datu kvalitāte.

8. tabula. 2.1.3. pasākuma novērtējums pēc Intervences loģikas

LAP 2007-2013 noteiktais mērķis/ intervences rādītāji/novērtēšanas jautājumi		Novērtējums/komentārs
Mērķis/pamatojums	Pasākuma mērķis ir nodrošināt videi draudzīgu lauksaimniecisko darbību teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi saistībā ar Direktīvu 79/409/EEK un 92/43/EEK īstenošanu.	Mērķi ieteicams minēt pasākuma kompensējošo aspektu. Tā kā daudzviet Natura 2000 teritorijās zemes izmantošanai lauksaimniecībā nav ierobežojumu, tad diskutabla ir kompensējoša pasākuma ieviešana, līdz ar to ieteicamas divas alternatīvas: 1) Pasākuma pamatojums būtu jāpaplašina, minot arī ekoloģiski jutīgu teritoriju (ADVZ un citu nozīmīgu ekosistēmu elementu) uzturēšanu, 2) Pamatojumā precizēt, ka atbalsts attiecināms uz PPG teritorijām ar reālu uzaršanas aizliegumu.
Aktivitāte LV	Ikgadējs kompensācijas maksājums par saimnieciskās darbības ierobežojumiem lauksaimniecībā izmantojamās zemes teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi saistībā ar Direktīvu 79/409/EEK (Putnu) un 92/43/EEK (Biotopu) īstenošanu	Apraksts atbilstošs.
Sākumstāvokļa vadošais (mērķa)	Bioloģiskā daudzveidība: Lauku putnu populācija [Lauku putnu populācijas indeksa (LPI) tendence]	LPI Latvijā tiek noteikts tikai valstī kopumā, līdz ar to rādītājs pasākuma ietekmes vērtēšanā nav izmantojams. Rādītājs ir pārāk nespecifisks minētajam pasākumam. Tā kā Natura 2000 teritorijas ir veidotas konkrētu sugu un biotopu aizsardzībai, tad veicama padziļināta izpēte. Katrai teritorijai ir savs mērķa sugu un biotopu saraksts, kas atspoguļo teritorijas "standarta datu formās", ko valsts iesniedz EK. Pasākuma novērtējumā būtu jāvērtē ar LIZ saistīto sugu populāciju lieluma, biotopu platību un kvalitātes izmaiņas. Patlaban šādā novērtējumā izmantojami dati tikai par tām Natura 2000, kurās pieejami precīzi dati par sugām un biotopiem.
Sākumstāvokļa vadošais (mērķa)	Bioloģiskā daudzveidība: Augstas dabas vērtības lauksaimniecības zemes [Bioloģiski vērtīgo zālāju platība, ha]	ADVZ Latvijā nav noteiktas. 2007. gadā 2.1.3. pasākumā tika pieteikti 42 852 ha (no tiem 31% BDUZ).
Ieguldījuma	Atbalsta sabiedriskais finansējums	2007. gadā – LVL 1 306 724, 2008. gadā – LVL 1 382 997, 2009. gadā – LVL 1 490 493, 2010. gadā – LVL 1 563 047, 2011. gadā – LVL 1 637 207, 2012. gadā - 1 667 320.

Jautājums	Kā kompensācijas maksājumi ir veicinājuši ilgtspējīgu Natura 2000 teritoriju apsaimniekošanu?	Pieejamie dati neļauj novērtēt ietekmi uz biotopu kvalitāti. Maksājumi veicinājuši 59% platību (Natura 2000 ietilpstošo atbalsta maksājumiem pieteikto) uzturēšanu un apsaimniekošanu.
Iznākuma	Atbalstīto īpašumu skaits Natura 2000 teritorijās	5 747
Iznākuma	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība Natura 2000 teritorijās	52 457 ha
Jautājums	Kā kompensācijas maksājumi ir veicinājuši lauksaimniecības nosargāšanu šajās teritorijās?	Natura 2000 teritorijās, kuras Latvijā galvenokārt sastopamas apvidos ar nelabvēlīgākiem Agrovides apstākļiem un kuros raksturīga zemju pamešana, kompensācijas maksājumi veido daļu no platību maksājumu atbalsta. Tādējādi tie veido lielāku īpatsvaru saimniecību ieņēmumos, salīdzinot ar teritorijām ārpus Natura 2000. Līdz ar to kompensācijas maksājumi ievērojamā daļā Natura 2000 LIZ platību veicina PPG apsaimniekošanu un uzturēšanu Natura 2000 teritorijās.
Rezultāta	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības:	2012. gadā – 52 457 ha Atbalsta saņemšanas nosacījumu izpilde pati par sevi neliecina par teritorijas izveides mērķu sasniegšanu, tāpēc jānodrošina sugu dzīvotņu un biotopu apsaimniekošana atbilstoši teritorijas izveides mērķim. Turpmāk nosakāms platību īpatsvars, kurās pasākums veicina bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgu platību aizsardzību un uzturēšanu.
Jautājums	Kā kompensācijas maksājumi ir veicinājuši lauku ainavas saglabāšanu un vides uzlabošanu?	Latvijā lauku ainavu transformācija marginalizācijas un polarizācijas procesu rezultātā ir nozīmīga vides problēma. Tā kā Natura 2000 teritrijās iekļautas arī ainaviski nozīmīgākas Latvijas teritorijas, tad kompensācijas pasākumi 59% no atbalsta maksājumiem pieteiktajām platībām Natura 2000 ir sekmējuši atklātu, ekoloģiski un vizuāli augstvērtīgu ainavu uzturēšanu.

9. tabula. 2.2.4. pasākuma novērtējums pēc Intervences loģikas

LAP 2007-2013 noteiktais mērķis/ intervences rādītāji/novērtēšanas jautājumi		Novērtējums/komentārs
Mērķis	Pasākuma mērķis ir meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšana sabiedrības interesēs privātajos mežos un meža zemēs, kuri atrodas NATURA 2000 teritorijā.	Mērķis ir vispārīgs, ieteicams tajā minēt pasākuma kompensējošo aspektu.
Sākumstāvokļa (mērķa)	Bioloģiskā daudzveidība: Koku sugu sastāvs [Koku sugu grupu sadalījums pēc platības mežā un citās meža zemēs, skuju koki/ lapu koki/ jauktas mežaudzes (mistraudzes)]	2008. gadā rādītājs nav noteikts, līdz ar to nav izmantojams vērtēšanā. Koku sugu sastāvs nav nozīmīgs bioloģisko daudzveidību raksturojošais rādītājs mežā. Daudz svarīgāks ir mežaudzes vecumstruktūra, lielu dimensiju mirušās koksnes īpatsvars, dobumainu koku klātbūtne, īpaši aizsargājamo sugu populācijas u.c.
Sākumstāvokļa vadošais (mērķa)	Bioloģiskā daudzveidība: Augstas vērtības mežsaimniecības zemes	ADVZ Latvijā nav noteiktas.
Sākumstāvokļa vadošais (mērķa)	Ūdens kvalitāte: Barības vielu bilance [Gada vidējā slāpekļa bilance]	Latvijas apstākļos pasākuma ietekme netieša un nenozīmīga, tāpēc rādītājs nav izmantojams.
Sākumstāvokļa vadošais (mērķa)	Ūdens kvalitāte: Barības vielu bilance [Gada vidējā fosfora bilance]	Latvijas apstākļos pasākuma ietekme netieša un nenozīmīga, tāpēc rādītājs nav izmantojams.
Iznākuma	Atbalstu saņēmušo meža īpašnieku skaits NATURA 2000 teritorijā	1 832
Iznākuma	Atbalstītā meža platība NATURA 2000 teritorijā, ha	2012. gadā - 28 125 ha
Jautājums	Cik lielā mērā shēma ir devusi ieguldījumu meža zemes saglabāšanā un ilgtspējīgas apsaimniekošanas veicināšanā?	Daļa no privāto mežu īpašniekiem saņem kompensāciju par neiegūtiem ienākumiem. Tā kā Latvijā atbalstītās platības veido tikai nelielu īpatsvaru no meža platībām Natura 2000 teritorijās un ES aizsargājamiem meža biotopiem kopumā, tad pasākuma ieguldījums nav nozīmīgs.
Jautājums	Kā shēma ir veicinājusi lauku ainavas saglabāšanu un vides uzlabošanu?	Pasākuma ietekme uz vides uzlabošanu un lauku ainavas saglabāšanu ir neliela.

	Ieguldījums klimata izmaiņu mazināšanā	Pasākumam nav būtiskas ietekmes. Klimata kontekstā jāvērtē piesaistītā CO ₂ daudzums, taču salīdzinoši nelielās platības būtisku ietekmi nedod.
--	--	---

Papildus 2.1.3. pasākuma novērtēšanā savulaik ierosināti šādi priekšlikumi par specifiskajiem rādītājiem:

Sākumstāvokļa

- Natura 2000 teritoriju izveides mērķa sugu populācijas,
- Natura 2000 teritoriju izveides mērķa sugu dzīvotņu kvalitāte,
- Natura 2000 teritoriju izveides mērķa biotopu platības un to kvalitāte,

Iznākuma

- Atbalstīto īpašumu skaits Natura 2000 teritorijās, kurās apsaimniekošana tiek veikta atbilstoši teritorijas dabas aizsardzības plānam vai (ja plāna nav) teritorijas izveides mērķa sugu un biotopu apsaimniekošanas prasībām,
- Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība Natura 2000/ĪJT teritorijās, kurās apsaimniekošana tiek veikta atbilstoši teritorijas dabas aizsardzības plānam vai (ja plāna nav) teritorijas izveides mērķa sugu un biotopu apsaimniekošanas prasībām, kā arī baseina apsaimniekošanas plānam,

Ietekmes

- Izmaiņas teritorijas izveides mērķa sugu populācijās,
- Izmaiņas teritorijas izveides mērķa sugu dzīvotņu kvalitātē,
- Izmaiņas teritorijas izveides mērķa biotopu platībās un to kvalitātē.

Savukārt 2.2.4. pasākuma ieviešanai un novērtēšanai ierosināti šādi rādītāji:

Sākumstāvokļa

- Bioloģiskā daudzveidība: mežaudzes valdošās sugas vecums,
- Bioloģiskā daudzveidība: mežaudžu vecuma struktūra,
- Bioloģiskā daudzveidība: mirušās koksnes daudzums,
- Bioloģiskā daudzveidība: Teritorijas izveides mērķa biotopu platības un to kvalitāte
- Bioloģiskā daudzveidība: Bioloģiskā daudzveidība: dobumaini koki,

Ietekmes

- Bioloģiskā daudzveidība: mežaudzes valdošās sugas vecuma izmaiņas,
- Bioloģiskā daudzveidība: mirušās koksnes daudzuma izmaiņas,
- Bioloģiskā daudzveidība: dobumainu koku skaita izmaiņas,
- Bioloģiskā daudzveidība: izmaiņas teritorijas izveides mērķa biotopu kvalitātei,
- Ieguldījums klimata izmaiņu mazināšanā - Koksnē un augsnē piesaistītā oglekļa daudzums.

Kā redzams, tad kopumā esošie rādītāji un jautājumi ir pārāk nespecifiski pasākumiem Natura 2000 teritorijās un daļu no tiem būtu jāaizstāj ar precīzākiem, kā arī jāiekļauj jauni papildus rādītāji. Taču jāņem vērā jau šajā novērtējumā konstatētais, ka liela daļa datu par Natura 2000 teritorijām patlaban nav pieejama vispār vai izmantojama NNS vajadzībām, un, lai šādu informāciju iegūtu, jāveic plaši lauku pētījumi par biotopu un sugu dzīvotņu kvalitāti utml. Tāpat jāņem vērā, ka pasākumos pieteiktās platības Latvijas mērogā kopumā nav lielas, tāpēc gan to administrēšanā, gan novērtēšanā ieguldītajiem resursiem jābūt samērīgiem.

4. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

1. LAP 2007-2013 Natura 2000 maksājumu 2.1.3. un 2.2.4. pasākumos iznākuma un rezultāta rādītāji tiek sasniegti, pēdējos gados atbalstītas vairāk kā 90% no mērķa platībām.
2. Tā kā Natura 2000 maksājumos mežos 2.2.4. pasākumā sasniedzamās platības nedefinētas nelielā apjomā un joprojām nav ieviests diferencētais maksājums, tad 2.2.4. pasākuma ieviešanā nepieciešami uzlabojumi.
3. LAP 2007-2013 sniegtais 2.1.3. pasākuma pamatojums būtu papildināms, jo novērtējumā konstatēts, ka daudzviet Natura 2000 teritorijās nepastāv ierobežojums zemes izmantošanai lauksaimniecībā atbilstoši LAP 2007-2013 iekļautajam pamatojumam un Lauku regulas nosacījumiem.
4. Pilnvērtīga pasākumu sākumstāvokļa rādītāju noteikšana un ietekmes novērtēšana patlaban nav iespējama dēļ datu (par mežaudzēm, ES biotopiem un lauksaimniecības zemēm, ADVZ) pieejamības un kvalitātes (precizitāte, pārklājums) ierobežojumiem. Sākumstāvokļa rādītājiem nepieciešamie dati būtu jāiegūst līdz 2014. gadam.
5. Natura 2000 maksājumos meža īpašniekiem (2.2.4. pasākums) gan patreizējā vienotā likme, gan potenciālais diferencētais maksājums ir neatbilstošs. Kompensācijas par teritorijām, kurās pilnībā aizliegta saimnieciskā darbība, vai aizliegta galvenā un kopšanas cirte ir nepietiekamas, savukārt teritorijās, kurās saimnieciskā darbība ir ierobežota daļēji, tās ir pārvērtētas.
6. Pēc patlaban pieejamajiem datiem 2.1.3. un 2.2.4. pasākumu nozīme Direktīvās 79/409/EEK (Putnu) un 92/43/EEK (Biotopu) minēto sugu aizsardzībā un biotopu uzturēšanā vērtējama kā vidēji nozīmīga.
7. Sekmīgākai pasākumu ieviešanai jāuzlabo datu par mežaudzēm precizitāte un pārklājums, pēc kā jāievieš diferencētais maksājums.
8. Pasākumi būtu ieviešami arī atsevišķās vietās ārpus Natura 2000 teritorijām – mikroliegumos, ES aizsargājamajos biotopos un sugu atradņu vietās gan meža, gan lauksaimniecības zemēs.
9. Vietās, kur nepieciešami specifiski biotehniskie pasākumi biotopu kvalitātes uzturēšanai vai atjaunošanai, ieteicams tos saistīt ar atbalsta saņemšanas nosacījumiem vai ieviest atsevišķus atbalsta pasākumus.
10. Natura 2000 maksājumiem LIZ (2.1.3. pasākumā) līdzīgi kā Agrovidē būtu jānodrošina iespēja pieteikties atdalīti no VPM maksājuma, jo pieejamo datu analīze liecina, ka daļa mērķa platību atrodas ārpus lauku blokiem.

PIELIKUMI

1. pielikums. Sagatavotie dati par Natura 2000 teritorijām LAP 2007-2013 pasākumu analīzei

Apzīmējums datu bāzē	Apzīmējuma pilnais nosaukums	Datu avots	Mērvienība	Kopā Natura 2000 teritorijās
N2000_kods	Natura 2000 teritorijas kods	DAP, 2011		
Nosaukums	Natura 2000 teritorijas nosaukums	DAP, 2011		
N2000_ha	Natura 2000 teritoriju kopējā platība	DAP, 2011	Ha	746169,8
M_ha_priv	Mežu platības privātajos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	127881,9
Vvec_privm	Vidējais valdošās koku sugas vecums privātajos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Gadi	35,8
Vvec_kopm	Vidējais valdošās koku sugas vecums visos mežos kopā	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Gadi	60,1
Mha_priarc	Mežu platības privātajos mežos aprēķinot ar ArcGIS	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	130961,0
Aizl_md_pr	Platības, kurās aizliegta mežsaimnieciskā darbība privātajos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	7329,0
A_galvc_pr	Platības, kurās aizliegta galvenā cirte privātajos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	6957,6
A_kailc_pr	Platības, kurās aizliegta kailcirte privātajos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	39476,9
A_kopsc_pr	Platības, kurās aizliegta kopšanas cirte privātajos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	7405,5
N_aizl_pr	Platības, kurās nav mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu privātajos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	66713,0
Nog_sk_pri	Nogabalu skaits privātajos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Skaits	139939
Nog_skkop	Nogabalu skaits kopā visos mežos	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Skaits	282299
M_ha_kop	Mežu platības visos mežos kopā	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	484897,0
Mha_koparc	Mežu platības privātajos mežos aprēķinot ArcGIS	LVAEI aprēķins pēc VMD, 01.10.2011. datiem	Ha	498374,7
Kad_skLIZ	Kadastra vienībuskaitis, kurās ir LIZ	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	Skaits	25023
LIZ_plat	LIZ kopējā platība	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	Ha	150554,4
LIZ_kopts	Apsaimniekotas LIZ	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	Ha	120414,8
LIZ_nekopt	Nekoptas LIZ	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	Ha	23931,3
LIZ_aizaudzis	Aizaugušas LIZ	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	Ha	5512,9
LIZ_apbuv	Apbūvētas LIZ	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	Ha	126,1

Apzīmējums datu bāzē	Apzīmējuma pilnais nosaukums	Datu avots	Mērvienība	Kopā Natura 2000 teritorijās
<i>Kop_navLIZ</i>	Koptas zemes, vairs nav LIZ	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	Ha	569,4
<i>LIZ_neapsaimn</i>	Neapsaimniekotas LIZ (LIZ_nekopt+LIZ_aizaudzis+LIZ_apbuv)	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	Ha	29570,2
<i>LIZ_neappr</i>	Neapsaimniekotas LIZ īpatsvars (LIZ_neapsaimn/LIZ_plat)	LVAEI aprēķins pēc LAD (ZVA), 2010*	%	19,6
<i>LBL_sk</i>	Lauku bloku skaits	LAD, 2011	Skaits	27635,0
<i>Sum_Area</i>	Lauku bloku platība	LAD, 2011	Ha	128286,4
<i>Sum_VPM</i>	Vienotajam platību maksājumam deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	89594,8
<i>Sum_MLA</i>	MLA maksājumam deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	61287,6
<i>Sum_AIVAN</i>	AIVAN deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	55827,0
<i>Sum_BLA</i>	BLA deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	10696,2
<i>Sum_BDUZ</i>	BDUZ deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	16222,7
<i>Sum_BI</i>	Buferjoslu uzturēšanai pieteiktā platība	LAD, 2011	Ha	0,0
<i>Sum_IDIV</i>	Intgrētajai dārzkopībai pieteiktā platība	LAD, 2011	Ha	131,0
<i>Sum_PAST_P</i>	Pastāvīgo pļavu deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	60142,2
<i>Vid_Plavas</i>	Vidējā lauku bloku ar pļavām platība	LAD, 2011	Ha	0,8
<i>Sum_Plavas</i>	Pļavu deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	60888,1
<i>Sum_Zalaji</i>	Zālājiem deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	11793,5
<i>Sum_Aramze</i>	Aramzemē deklarētā platība	LAD, 2011	Ha	18467,8
<i>AIVAN_pr</i>	AIVAN deklarētā platību īpatsvars no iespējamajām	LAD, 2011.	Procenti (%)	93
<i>Pplav_proc</i>	Pastāvīgo pļavu deklarētās platības īpatsvars no kopējā LIZ	LVAEI aprēķins pēc LAD, 2011; LAD (ZVA), 2010	Procenti (%)	68
<i>NIM_kad_sk_08</i>	NIM maksājumiem pieteikto kadastra vienību skaits 2008. gadā	LAD, 2008	Skaits	1876,0
<i>NIM_2008</i>	NIM pieteiktā platība 2008. gadā	LAD, 2008	Ha	17377,7
<i>NIM_kad_sk_09</i>	NIM maksājumiem pieteikto kadastra vienību skaits 2009. gadā	LAD, 2009	Skaits	2197,0
<i>NIM_2009</i>	NIM pieteiktā platība 2009. gadā	LAD, 2009	Ha	21017,3
<i>NIM_kad_sk_10</i>	NIM maksājumiem pieteikto kadastra vienību skaits 2010. gadā	LAD, 2010	Skaits	2437,0
<i>NIM_2010</i>	NIM pieteiktā platība 2010. gadā	LAD, 2010	Ha	24056,1
<i>NIM_kad_sk_11</i>	NIM maksājumiem pieteikto kadastra vienību skaits 2011. gadā	LAD, 2011	Skaits	2601,0
<i>NIM_2011</i>	NIM pieteiktā platība 2011. gadā	LAD, 2011	Ha	26457,8
<i>M_aprob_pr</i>	Meža platība privātjos mežos ar mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem	LVAEI aprēķins pēc VMD, 2011	Ha	61168,9

Apzīmējums datu bāzē	Apzīmējuma pilnais nosaukums	Datu avots	Mērvienība	Kopā Natura 2000 teritorijās
NIM_2011pr	NIM pieteiktās meža platības īpatsvars 2011. gadā	LVAEI aprēķins pēc VMD/LAD datiem	%	43,3
ES_biot_ha	ES aizsargājamo biotopu platība Natura 2000 teritorijā	DAP, 2011	Ha	187673,3
ES_biot_pr	ES aizsargājamo biotopu īpatsvars Natura 2000 teritorijā	LVAEI aprēķins pēc DAP datiem	%	25
ES_bio_LIZ	ES aizsargājamo biotopu platība LIZ Natura 2000 teritorijā	LVAEI aprēķins pēc DAP/LAD datiem	Ha	14925,4
ES_bioMall	ES aizsargājamo biotopu platība visos mežos Natura 2000 teritorijā	LVAEI aprēķins pēc DAP/VMD datiem	Ha	151386,4
ES_bioMpri	ES aizsargājamo biotopu platība privātajos mežos Natura 2000 teritorijā	LVAEI aprēķins pēc DAP/VMD datiem	Ha	9905,6

Izmantotas kadastru vienības, kurās

* *LIZ ir lielāks par 1 ha*